

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Nr. 1 (13)

Anul VII, 2014

GUVERNARE și Democrație

revistă de analiză și sinteză

Această publicație a fost realizată de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova în cadrul proiectului „Relațiile UE-Moldova: monitorizarea progresului în cadrul Parteneriatului Estic“.

Coordonator general: *Polina Panainte*

La apariția publicației au contribuit: *Sergiu Grosu, Igor Boțan, Cristian Untilă, Iurie Morcotilo, Denis Cenușă, Nadejda Afanasieva*

Redactor: *Lucia Țurcanu*

Copertă și concepție grafică: *Mihai Bacinschi*

Grafică: *Alex Dimitrov*

Prepres: *Editura ARC*

© Toate drepturile sînt rezervate Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT). Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituției finanțatoare. Atît publicația, cît și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea Asociației pentru Democrație Participativă.

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Chișinău, MD-2012, Republica Moldova

str. V. Alecsandri nr. 97

Tel.: (022) 210422, (022) 213494, tel./ fax: (022) 212992

E-mail: adept@e-democracy.md,

WEB: www.e-democracy.md

www.euromonitor.md

CUPRINS

Cuvînt-înainte	5
I. Etapele parcursului european al Republicii Moldova. <i>Sergiu Grosu</i>	7
Cadrul european de asociere	7
Acordul de Parteneriat și Cooperare	10
Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova (PAUEM)	11
Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova	13
II. Semnarea și ratificarea Acordului de Asociere – premisă pentru coeziune națională. <i>Cristian Untilă</i>	15
III. Prevederile de bază ale Acordului de Asociere. <i>Sergiu Grosu</i>	19
Asocierea politică	19
Integrarea economică	23
Nivelurile integrării economice	25
IV. Combaterea miturilor despre asocierea cu UE. <i>Cristian Untilă</i>	28
V. Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător: Care este impactul asupra sectorului industrial? <i>Iurie Morcotîlo</i>	37
Acord de liber schimb – instrument de dezvoltare economică	37
Impactul ALS asupra sectorului industrial	39
De ce sectorul industrial?	40
Concluzii	41
VI. Liberalizarea vizelor: avantaje, riscuri și scenarii postliberalizare. <i>Denis Cenușă</i>	42
Așteptări <i>versus</i> posibilități	42
Primii indicatori postliberalizare	43
Avantajele regimului fără vize	44
Avantaje politice	44
Avantaje economice	45

Avantaje sociale	46
Riscuri postliberalizare	46
Riscuri politice	46
Riscuri instituționale	47
În loc de concluzie	48
VII. Alternativa integrării europene – Uniunea Economică	
Eurasiatică. Igor Boțan	50
Principiile fundamentale ale Uniunii Economice Eurasiatice	50
Crearea Uniunii Economice Eurasiatice	51
Reacția Rusiei la asocierea Republicii Moldova și Ucrainei la UE	54
VIII. Asigurarea securității energetice a Republicii Moldova:	
instrumente viabile și aplicarea lor. Nadejda Afanasieva	57
Domeniul gazelor naturale	60
Domeniul energiei electrice	61
Domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice	61

Cuvînt-înainte

Semnînd Acordul de Asociere, pe 27 iunie 2014, Republica Moldova a început o etapă nouă și foarte importantă a procesului de integrare europeană. În acest context nou, este necesar un dialog permanent cu societatea pentru a răspunde la un șir de întrebări. Prima și cea mai importantă întrebare se referă la ceea ce reprezintă acordurile de asociere pe care le semnează Uniunea Europeană (UE) cu partenerii săi. Dacă, după constituire, UE a semnat zeci și zeci de acorduri de asociere cu state și comunități de state ale lumii de pe diferite continente, atunci care este finalitatea acestor acorduri în general și care poate fi finalitatea în cazul Republicii Moldova?

O altă problemă importantă ține de parcursul Republicii Moldova în procesul apropierii și integrării europene. A fost alegerea acestui parcurs circumstanțială sau conștientă? Care au fost cei mai importanți factori ce au determinat alegerea vectorului integrării europene și de ce suportul popular pentru această alegere a devenit ezitant, după ce fusese unul foarte ferm? Dacă suportul popular pentru integrarea europeană a devenit ezitant, atunci acest proces poate oare fi considerat reversibil?

Acordul de Asociere are la bază un set valoric, pe care se fundamentează întreaga cooperare a Republicii Moldova cu UE. Dacă recunoaștem că societate este divizată, atunci este oportun să ne întrebăm dacă în acord există abordări inacceptabile pentru o parte considerabilă din cetățenii Republicii Moldova? În plus, este important să ne asigurăm că în cadrul acestui acord Republica Moldova este un partener egal, în sensul că răspunde cu reciprocitate la suportul UE, în pofida ponderii politice și economice diferite, și nu este doar un recipient de beneficii de pe urma cooperării cu UE?

Alături de partea politică și economică, Acordul de Asociere conține și partea comercială, care are o însemnătate deosebită. Este foarte important să fie înțelese și aplicate corect principiile cooperării economice și comerciale, precum este important să fie înțelese avantajele și dezavantajele instituirii Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC). Factorul iritant în relațiile Republicii Moldova cu Rusia ține tocmai de faptul că Acordul de Asociere prevede asimilarea standardelor și legislației europene – *acquis-ul communautar* – în domeniile economic și comercial. Acest lucru reprezintă o premisă indispensabilă pentru modernizarea economiei Republicii Moldova și accesul liber pe piața UE. De aici și întrebarea: este ZLSAC un impediment pentru cooperarea comercială în zona de liber schimb a CSI? Există oare soluții de compromis pentru depășirea eventualelor impedimente și care sînt aceste soluții?

Nu este mai puțin important să fie examinată cu minuțiozitate și existența alternativei pentru Acordul de Asociere. Este Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazakhstan echivalentă asocierii cu UE? Ar putea Republica Moldova, de dragul acestei alternative, să renunțe la asocierea cu UE și cum ar putea evalua relațiile cu UE în cazul îmbrățișării proiectului de alternativă?

Răspunsurile la întrebările sus-numite sînt necesare pentru a putea evita speculațiile politice care, în mod normal, însoțesc demararea și realizarea unor proiecte de amploarea celor menționate. De aceea, este important să se înțeleagă, în linii foarte generale, fundalul politic care a însoțit procesul de angajare a Republicii Moldova în proiectul european, precum și modalitatea în care se încearcă impunerea proiectului eurasiatic. Acestea sunt problemele elucidate de autori în ediția de față a publicației.

I. ETAPELE PARCURSULUI EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA

Sergiu Grosu

Cadrul european de asociere

Uniunea Europeană și-a elaborat un cadru juridic, politic, economic și instituțional pentru asociere. Un Acord de Asociere (AA) al Uniunii Europene (UE) reprezintă un tratat dintre UE, pe de o parte, și o țară nemembră a UE, pe de altă parte. AA se încheie cu scopul de a crea un cadru larg de cooperare între părți. De obicei, domeniile acoperite de AA se referă la relațiile politice, comerciale, sociale, culturale și de securitate. Încheierea acordurilor de asociere de către UE are la bază articolul 217 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care prevede în mod expres: „Uniunea poate încheia cu una sau mai multe țări sau organizații internaționale acorduri ce stabilesc o asociere, implicând drepturi și obligații reciproce, acțiuni comune și proceduri speciale“. Este de remarcat că UE și țările membre au recurs la încheierea acordurilor bilaterale de asociere încă de la începuturile devenirii Uniunii. Baza legală, în acest sens, a fost pusă în Tratatul de la Roma, intrat în vigoare pe 1 ianuarie 1958, prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană (CEE). Primele state care au încheiat acorduri de asociere cu CEE au fost Grecia (1961) și Turcia (1963).

UE are o istorie și o experiență de încheiere și punere în aplicare a acordurilor de asociere ce durează mai bine de 50 de ani. În această perioadă au fost încheiate sau mai sînt în curs de negociere mai bine de 70 de acorduri de asociere cu state atît din vecinătatea UE, cît și de pe alte continente. O parte din aceste acorduri au expirat deja, statele semnatare devenind membre ale UE. Aceasta înseamnă că acordurile de asociere reprezintă o treaptă indispensabilă în procesul de aderare la Uniune. Merită menționat faptul că acordurile încheiate de UE în baza articolului 217 (TFUE) sau a echivalentului anterior al aces-

tuia conțin prevederi ce le deosebesc. Potrivit Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), instituit pe 1 decembrie 2010 cu scopul de a asista activitatea Înalțului Reprezentant al UE pentru politica externă și de securitate comună în exercitarea mandatului său, un acord al UE poate fi considerat acord de asociere numai dacă întrunește o serie de criterii ce prevăd:

- invocarea ca bază juridică a articolului 217 din TFUE;
- stabilirea unor relații strânse de cooperare economică și politică;
- crearea pe bază de paritate a unor organe comune de coordonare a cooperării, competente să adopte decizii obligatorii pentru părțile contractante;
- tratamentul reciproc în baza clauzei națiunii celei mai favorizate în domeniul comerțului;
- relații privilegiate între UE și parteneri;
- respectarea drepturilor omului și principiilor democratice ca element esențial al acordului;
- succesiunea, asocierea fiind treapta de cooperare ce urmează după relațiile stabilite și dezvoltate în cadrul unui acord de parteneriat și cooperare.

Așadar, un acord de asociere încheiat de UE cu vreo țară nemembră a UE întrunește următoarele condiții: reprezintă documentul juridic de bază ce reglementează întreaga gamă de relații bilaterale privilegiate; conține setul de principii fundamentale și valorile împărtășite de către parteneri, pe care se bazează cooperarea dintre aceștia; indică stagiul intermediar al relațiilor bilaterale – între parteneriat și cooperare și eventuala aderare la UE, după parcurgerea unei perioade de preaderare cu statut de țară candidat. Denumirile concrete ale acordurilor de asociere încheiate de UE variază pentru anumite grupuri de țări, evidențiind zona geografică sau un anumit context regional specific, perspectiva evoluției ulterioare a asocierii, adică promisiunea fermă de aderare la UE etc. Cele mai recente acorduri de acest gen au fost încheiate sau sînt în curs de a fi încheiate cu țări din:

- Europa Centrală și de Sud-Est, care au depășit etapa acordurilor europene de asociere, devenind țări candidate, iar ulterior și țări membre ale UE;
- bazinul Mării Mediteranene;
- Balcanii de Vest, care au semnat acorduri de stabilizare și asociere, fiindu-le recunoscută astfel, în mod explicit, perspectiva aderării la UE;
- Europa de Est, incluse în strategia Parteneriatului Estic, din care face parte și Republica Moldova, urmînd să semneze acorduri de asociere în care perspectiva aderării la UE nu este menționată în mod expres, dar nici nu este negată. Pentru aceste țări va putea fi aplicat articolul 49 al Tratatului de la Lisabona, care prevede întreaga procedură de aderare: „Orice stat european care respectă valorile prevăzute la articolul 2 și care se angajează

să le promoveze poate solicita să devină membru al Uniunii. Parlamentul European și parlamentele naționale sînt informate cu privire la această cerere. Statul solicitant adresează cererea sa Consiliului, care se pronunță în unanimitate după consultarea Comisiei și după aprobarea Parlamentului European, care se pronunță cu majoritatea membrilor din care este constituit. Criteriile de eligibilitate aprobate de Consiliul European se iau în considerare. Condițiile admiterii și adaptările impuse de aceasta tratatelor pe care se întemeiază Uniunea fac obiectul unui acord între statele membre și statul solicitant. Acest acord se supune ratificării de către toate statele contractante, în conformitate cu normele lor constituționale“.

UE a semnat trei tipuri de acorduri de asociere cu țările postcomuniste. Primele două tipuri de asociere prevedeau drept rezultat final aderarea la UE, iar cel de al treilea tip de acord nu prevede acest lucru. Așadar, cu țările postcomuniste care au aderat la UE în primul (2004) și al doilea (2007) val au fost semnate Acorduri Europene de Asociere (*Europe Agreement Establishing an Association*). Se poate presupune că Acordurile Europene de Asociere au avut menirea să înlăture consecințele acordurilor de împărțire a Europei pe criterii ideologice de la Ialta și Potsdam (1945), după colapsul comunismului. Fostelor republici iugoslave, excepție făcînd Slovenia, li s-a propus negocierea și semnarea unor acorduri de stabilizare și asociere (*Stabilization and Association Agreements*), care, în principiu, se deosebesc puțin de Acordurile Europene.

Este important că în ambele cazuri acordurile de asociere precedau sau precedă aderarea statelor semnatare la UE. Astfel, Croația este primul dintre statele semnatare ale unui Acord de Stabilizare și Asociere care a aderat în 2013 la UE. Cea de a treia categorie de acorduri de asociere se referă la șase foste republici sovietice care fac parte din Parteneriatul Estic, lansat de UE în 2009. Aceste acorduri prevăd doar asocierea politică și integrarea economică, încadrîndu-se în strategia Politicii de Vecinătate a UE, conform căreia UE este dispusă să „împartă totul cu excepția instituțiilor“. Astfel, acordurile de asociere din cadrul Parteneriatului Estic prevăd crearea unui nou cadru juridic pentru relațiile bilaterale, mult mai avansat decît era prevăzut în acordurile de parteneriat și cooperare existente după destrămarea URSS.

Acordurile de asociere cu statele Parteneriatului Estic, din care face parte și Republica Moldova, au un specific aparte ce ține de un anumit context. Acestea au fost gîndite într-o perioadă în care euroscepticismul a atins cote însemnate în statele membre ale UE. În plus, Federația Rusă, partenerul strategic al UE, s-a arătat deranjată de inițiativa UE în spațiul postsovietic, pe care îl consideră unul de interes exclusiv. În cadrul lansării Parteneriatului Estic, înalții funcționari europeni s-au văzut nevoiți să precizeze că inițiativa europeană nu atentează

la interesele legitime ale Rusiei și își dorește doar ca UE și Rusia să aibă o responsabilitate comună în statele Parteneriatului Estic. Așadar, chiar contextul sugerează că acordurile de asociere pentru statele Parteneriatului Estic nu pot prevedea drept rezultat final aderarea la UE, dar nici nu exclud acest lucru. De fapt, acordurile de asociere cu țările Parteneriatului Estic pot contribui substanțial la modernizarea societăților țărilor respective, însă integrarea economică nu depășește cel de al doilea nivel – liberul schimb aprofundat și cuprinzător.

Acordul de Parteneriat și Cooperare

Relațiile Republicii Moldova cu UE au deja o istorie etapizată cu o durată de aproximativ 20 de ani. Etapele sînt caracterizate de nivelul de profunzime și complexitate a relațiilor bilaterale, reflectate în acordurile și documentele semnate. Menționarea etapizării este importantă pentru a ne convinge că actualul stadiu al relațiilor bilaterale, marcat de încheierea Acordului de Asociere, a fost precedat de semnarea unor documente de importanță majoră, iar progresul a fost succesiv. Acest parcurs succesiv reprezintă chezașia că semnarea Acordului de Asociere este un pas bine chibzuit ce rezultă dintr-o necesitate obiectivă, firească, argumentată și testată de UE în raport cu alți subiecți internaționali care au urmat un traseu similar, încununat cu succes. O primă concluzie în acest sens este că nu există motive de ordin obiectiv ca Republica Moldova să nu poată beneficia de pe urma asocierii cu UE, deși trebuie să se recunoască existența unui șir de obstacole de ordin subiectiv și contextual, create de actori interni și regionali cu mare influență, interesați în subminarea procesului de integrare europeană al Republicii Moldova.

Prin urmare, primul document juridic complex – Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) dintre Comunitățile Europene și statele membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte – a fost încheiat pe 28 noiembrie 1994 și ratificat de parlament, un an mai tîrziu, prin Hotărîrea nr. 627-XIII, din 3 noiembrie 1995, intrînd în vigoare pe 1 iulie 1998. Este de remarcat că APC-urile semnate de UE cu fostele republicii sovietice au avut drept scop consolidarea și extinderea relațiilor stabilite anterior prin semnarea, pe 18 decembrie 1989, a Acordului dintre UE și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) privind comerțul și colaborarea comercială și economică. Semnarea APC a avut drept obiective:

- asigurarea unui cadru corespunzător dialogului politic între Părți, care ar permite dezvoltarea unor relații politice;
- promovarea comerțului și investițiilor, precum și a relațiilor economice armonioase între Părți, pentru a încuraja astfel dezvoltarea lor economică durabilă;

- asigurarea bazei pentru colaborarea în domeniile legislativ, economic, social, financiar și cultural;
- susținerea eforturilor Republicii Moldova de consolidare a democrației, de dezvoltare a economiei și de finalizare a tranziției sale la economia de piață.

Atingerea obiectivelor menționate a necesitat instituționalizarea relațiilor dintre UE și Republica Moldova prin intermediul celor trei structuri responsabile pentru intensificarea dialogului politic și monitorizarea implementării APC:

- Consiliul de Cooperare RM-UE;
- Comitetul de Cooperare RM-UE și Subcomitete de Cooperare RM-UE;
- Comitetul de Cooperare Parlamentară RM-UE.

Pentru a înțelege de ce Republica Moldova a decis să semneze un document atât de important cum este APC, trebuie menționat și evidențiat contextul politic internațional și regional în care a avut loc evenimentul. Așadar, la momentul semnării APC, contextul politic regional era marcat de semnarea Cartei de la Paris pentru o nouă Europă și a documentului *Sfidările schimbării* al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Helsinki, din 1992. Aceste documente cardinale aveau la bază o nouă doctrină politică, dedicată destinderii de după terminarea Războiului Rece, bazată pe „noua gândire politică”, lansată de liderii URSS și orientată spre afirmarea supremației valorilor general umane față de cele de clasă, a conviețuirii pașnice a popoarelor și cooperării statelor, transparenței, pluralismului și democrației.

Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova (PAUEM)

După APC, următorul document complex semnat de țara noastră cu UE, pe 22 februarie 2005, a fost Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova. PAUEM a fost semnat în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (PEV), iar lansarea, în 2004, a PEV de către UE a însemnat adaptarea relațiilor bilaterale dintre UE și vecinii săi la o realitate nouă, marcată de extinderea UE din anii 2004-2007 înspre Estul și Sud-Estul Europei. Extinderea UE a necesitat relații noi cu vecinii. Motivația UE a fost să-și asigure la noile hotare „o centură de securitate de la Murmansk până în Maroc”, constituită din state parteneri, angajate într-o cooperare strânsă, cărora UE le-a propus să „împărtășească totul, cu excepția instituțiilor”. Adică, accesul la adoptarea deciziilor în cadrul instituțiilor UE să fie accesibil doar țărilor membre. În acest scop, UE a elaborat planuri de acțiuni tipizate, pe care le-a negociat cu noii vecini. Așa a ajuns Republica Moldova să semneze PAUEM, act care a avut menirea să aducă o valoare adăugată APC-ului, precizând obiectivele acestuia și oferind un instrumentar nou, necesar pentru atingerea lor, inclusiv instrumentarul financiar, pus la dispoziție de UE.

Intrarea Republicii Moldova în acest context regional remodelat de extinderea UE a avut un parcurs rapid, anticipând și însoțind un șir de evenimente importante. Astfel, încă pe 13 noiembrie 2002, Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a semnat decretul nr. 957 privind constituirea Comisiei naționale pentru integrare europeană (CNIE). Pe lângă formarea componenței nominale a CNIE, decretul a mai stabilit că aceasta:

- va elabora și va prezenta parlamentului spre aprobare Strategia de integrare europeană a Republicii Moldova;
- va elabora și va aproba planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei de integrare europeană a Republicii Moldova și va coordona îndeplinirea acestuia.

De asemenea, decretul prezidențial prevedea că realizarea politicii de integrare europeană va fi efectuată de către un organ al administrației publice, instituit în condițiile legii. Rolul de coordonare a politicii de integrare europeană i-a revenit Ministerului Afacerilor Externe, redenumit Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene. În același sens, a fost modificată și denumirea comisiei parlamentare de profil.

După semnarea PAUEM, politica de integrare europeană a Republicii Moldova a fost bazată pe doi piloni principali:

- realizarea prevederilor PAUEM în perioada 2005-2008;
- valorificarea posibilităților ce derivau din participarea Republicii Moldova la inițiativele regionale din Europa de Sud-Est – Pactul de Stabilitate, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECp) și viitorul acord modificat privind comerțul liber în Europa Centrală (CEFTA).

Aceste două direcții prioritare ale proceselor de integrare europeană a Moldovei adesea se suprapuneau, dar și se completeau reciproc. Abordarea respectivă a avut un impact pozitiv în atingerea unui consens politic național, care s-a manifestat pe 24 martie 2005 prin Declarația Parlamentului Republicii Moldova privind parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, care prevedea „promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană”. În consecință, parlamentul a adoptat un șir de măsuri legislative importante pentru consolidarea democrației și statului de drept în Republica Moldova, care au fost elaborate cu participarea societății civile și a opoziției. În general, implementarea PAUEM a reprezentat un succes moderat pentru Republica Moldova, în pofida multiplelor restanțe ale guvernării de la Chișinău. Pe 4 mai 2006, Republica Moldova a fost acceptată în calitate de membru cu drepturi depline în cadrul Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECp), ceea ce a confirmat apartenența Republicii Moldova la spațiul sud-est european, atât în viziunea autorităților moldovene, cât și în vi-

ziunea UE. Este important de menționat că atunci nu au existat niciun fel de probleme legate de vreun eventual pericol de invadare a pieței moldovenești cu produse din Europa Centrală sau de reexport.

Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova

În iunie 2008 a expirat termenul de zece ani prevăzut pentru APC, existînd necesitatea substituirii acestui acord cu altul. Pentru UE, această problemă era comună în relațiile cu toate republice ex-sovietice care au semnat acorduri de parteneriat și cooperare. De aceea, UE a decis să propună partenerilor din Europa de Est, pe care îi trata nu ca pe vecini ai Europei, ci ca pe vecini în Europa, o nouă generație de acorduri.

Așadar, pe 12 ianuarie 2010, Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au angajat în negocierea unui document ambițios, un Acord de Asociere care să înlocuiască APC. În același timp, autoritățile europene au negociat cu Guvernul Republicii Moldova și, la finele anului 2010, au definitivat Planul de Acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize¹, care conținea patru blocuri importante: securitatea documentelor; imigrația ilegală; ordinea publică și securitatea; relațiile externe și drepturile fundamentale. Pînă la semnarea noului document juridic privind relațiile UE cu Republica Moldova, au rămas valabile prioritățile și angajamentele de reformă necesare pentru a corespunde criteriilor politice de implementare a standardelor și principiilor comunitare: drepturile omului; standarde democratice; justiție independentă și eficientă; probitatea guvernării, capacități administrative și combaterea corupției etc.

O parte a viitorului acord de asociere se referea la stabilirea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC), care urma să intre în vigoare, conform formulării diplomatice europene, „atunci cînd vor fi întrunite condițiile relevante”. Pînă la întrunirea acestor condiții însă, se cerea ca părțile să se angajeze în negocierile ZLSAC, acestea urmînd să înceapă „numai după ce Moldova va fi gata”, așa cum se menționa într-o altă declarație a instituțiilor europene. Pentru a pregăti Moldova de începerea negocierilor ZLSAC, Uniunea Europeană a remis executivului moldovean un set de recomandări, care au fost transpuse în Hotărîrea Guvernului nr. 1125 din 14 decembrie 2010 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Republicii Moldova privind implementarea Recomandărilor Uniunii Europene pentru instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător între Republica Moldova și Uniunea Europeană².

¹ Guvernul RM a aprobat un Program național de implementare a Planului de Acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize (HG 122/04.03.2011).

Majoritatea recomandărilor UE se refereau, de fapt, la restanțele Republicii Moldova în implementarea părții economice a PAUERM.

Planul de Acțiuni privind implementarea Recomandărilor UE a fost structurat în 13 domenii, ultimele măsuri planificate pentru implementare fiind pentru anul 2015. Unele dintre aceste domenii au inclus acțiuni care aveau legătură în mod direct cu accesul produselor moldovenești pe piețele europene. Alte acțiuni planificate – cum ar fi dreptul societăților comerciale, climatul investițional, dreptul proprietății intelectuale, achiziții publice, concurența, dezvoltarea durabilă – nu influențau în mod direct competitivitatea produselor moldovenești, dar Republica Moldova s-a angajat totuși să creeze nu o zonă de liber schimb ordinară, ci una aprofundată și comprehensivă. Literalmente, aceasta înseamnă că părțile aspiră la o integrare economică ce ar depăși domeniul comercial, UE fiind interesată să asigure în Moldova un climat de afaceri clar și prietenos pentru companiile sale. Planul a servit în calitate de ghid pentru autoritățile moldovenești, acestea ambiționându-se să-l implementeze eficient și operativ. Despre calitatea și rapiditatea acestei implementări, putem judeca bazându-ne pe faptul că Republica Moldova a fost invitată la summitul UE de la Vilnius, din 28-29 noiembrie 2013, pentru a parafa Acordul de Asociere, care a fost semnat pe 27 iunie 2014.

Acordul de Asociere va intra în vigoare după depunerea tuturor instrumentelor de ratificare. Ratificarea va fi efectuată de Republica Moldova și de cele 28 de state membre ale UE în conformitate cu procedurile naționale. Până la terminarea tuturor procedurilor de ratificare și intrare în vigoare a Acordului de Asociere, Republica Moldova și UE vor aplica prevederile acestuia cu titlu provizoriu, imediat după primirea de către Depozitar a notificării UE și Republicii Moldova privind finalizarea procedurilor necesare în acest scop. Se presupune că aplicarea provizorie a prevederilor Acordului de Asociere ar putea avea loc nu mai târziu de sfârșitul anului 2014. Toate termenele prevăzute de Acordul de Asociere vor începe să curgă din data începerii aplicării cu titlu provizoriu a documentului. În perioada de aplicare provizorie, prevederile Acordului de Parteneriat și Cooperare între UE, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, intrat în vigoare pe 1 iulie 1998, va continua să se aplice, în măsura în care nu vor fi acoperite de aplicarea provizorie a Acordului de Asociere, care a fost încheiat pe o perioadă nedeterminată. Fiecare Parte semnatară va avea dreptul să denunțe Acordul de Asociere printr-o notificare transmisă celeilalte Părți, urmînd ca după șase luni de la data primirii notificării în cauză acordul să înceteze să mai producă efecte.

II. SEMNAREA ȘI RATIFICAREA ACORDULUI DE ASOCIERE – PREMISĂ PENTRU COEZIUNE NAȚIONALĂ

Cristian Untilă

15

Pe 27 iunie 2014, la Bruxelles, Prim-ministrul Republicii Moldova, Iurie Leancă, a semnat Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (UE). Din partea UE, Acordul a fost semnat de Președintele Consiliului European, Herman Van Rompuy, Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, precum și de șefi de state și guverne din cele 28 de țări membre ale UE. Semnarea acordului a fost precedată de declarația lui Herman Van Rompuy, care a specificat că „Acordul de Asociere este un punct de început, care va întări relațiile Republicii Moldova cu comunitatea europeană”. Pe 2 iulie, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Acordul de Asociere, cu 59 de voturi pro și 4 voturi contra.

Semnarea Acordului de Asociere a fost precedată de vizita primelor persoane din ierarhia comunitară la Chișinău. Pe 13 mai 2014, a avut loc vizita Președintelui Consiliului European, Herman Van Rompuy, care a venit cu un mesaj de susținere și încurajare către conducerea și cetățenii Republicii Moldova. Rompuy a subliniat că Republica Moldova, în calitatea sa de stat suveran, și-a făcut propria alegere, pledînd pentru apropierea de Uniunea Europeană. Această alegere trebuie să fie acceptată și respectată de vecini. Amenințările referitoare la eventuale presiuni din partea Rusiei prezintă un pericol, dar UE a arătat că este pregătită să ajute Republica Moldova (drept exemplu ne poate servi deschiderea pieței UE pentru vinurile moldovenești după introducerea embargoului de către Federația Rusă, în septembrie 2014). Rompuy a menționat că „UE este pregătită să ia în considerare și alte măsuri de sprijinire a comerțului, pentru a contracara orice alte embargouri posibile. UE sprijină și diversificarea sectorului energetic. Noi sîntem activi deja atunci cînd există o problemă concretă, iar atunci cînd vor apărea probleme sîntem pregătiți să ajutăm Moldova.

Dar noi sperăm că toate aceste măsuri nu vor fi necesare. Noi sperăm că toată lumea va respecta independența și suveranitatea țării“. În cuvîntul de răspuns, premierul Iurie Leancă a menționat că „vizita Președintelui Consiliului European, Herman Van Rompuy, vine să reconfirme, la nivelul politic cel mai înalt, că Republica Moldova se regăsește printre prioritățile politicii externe ale UE și demonstrează că Republica Moldova este parte a perspectivelor pe care le trasează UE pentru dezvoltarea viitoare a continentului european. Viitorul nostru este unul european și avem toată susținerea partenerilor și prietenilor noștri din UE pentru realizarea acestui obiectiv“.

O lună mai târziu, pe 13 iunie 2014, Chișinăul a fost vizitat de Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, care, pe lîngă faptul că a adresat mesaje de susținere a cursului european al Republicii Moldova, a semnat, împreună cu premierul Iurie Leancă, patru acorduri bilaterale referitoare la asistența din partea UE a reformelor în Republica Moldova:

- Acordul de finanțare pentru sprijinirea reformelor inițiate în contextul realizării Planului de Acțiuni pentru liberalizarea regimului de vize, care prevede o asistență în valoare de 21 de milioane de euro;
- Acordul de finanțare pentru susținerea reformelor în domeniul energetic – 10 milioane de euro;
- Acordul de finanțare pentru susținerea proiectelor pentru utilizarea biomasei, cu o asistență de 9,46 milioane de euro;
- Acordul de finanțare pentru susținerea stimulării economice a zonelor rurale – 13 milioane de euro.

În cadrul ceremoniei de semnare a celor patru acorduri, Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, a ținut un discurs în care a subliniat că:

- Nu există niciun dubiu în privința faptului că Republica Moldova este o țară europeană, iar eforturile de a implementa valorile europene au făcut-o să fie un partener important pentru Uniunea Europeană și, cu adevărat, un lider al Parteneriatului Estic.
- Pe măsura apropierii de UE, beneficiile, oportunitățile valorilor europene vor deveni mai vizibile și mai tangibile. Posibilitatea pentru cetățenii moldoveni de a călători în țările Uniunii Europene fără vize este doar un exemplu concret, dar foarte important. Acest lucru înseamnă că oamenii, cetățenii, sînt mai aproape unii de alții. De asemenea, înseamnă că relația UE cu Moldova nu este doar o relație politică sau diplomatică, ci există de dragul cetățenilor. Acest lucru nu comportă doar un subînțeles simbolic pentru cetățenii Republicii Moldova.
- Acordul ține de integrarea economică, asocierea politică, scopul fiind să aducem oamenii mai aproape unii de ceilalți. UE are și o piață enormă,

cea mai mare piață din lume, o piață care va deveni deschisă pentru toate companiile din Republica Moldova. UE are instrumente foarte importante de asistență financiară, în cazul în care Republica Moldova va fi determinată să continue parcursul de reforme.

- Liberalizarea regimului de vize demonstrează că în momentul în care Republica Moldova își fixează un obiectiv, stabilește o prioritate națională și muncește asiduă pentru a realiza acest obiectiv, obiectivul devine realitate. Acest lucru s-a întâmplat pînă acum și există așteptări de acest gen și privitor la agenda de reforme.
- Agenda de reforme nu ține doar de politică, partide politice, aceasta fiind mult mai importantă decît activitatea politică, pentru că ține de viitorul țării, în general. UE va oferi un sprijin și mai mare pentru realizarea acestui scop atît de important din punct de vedere strategic.
- Republica Moldova merită un viitor în cadrul unui parteneriat veritabil cu UE prin intermediul Acordului de Asociere, cu demonstrarea unui respect pentru libertățile și drepturile fundamentale ale omului și sprijinirea procesul de transformări menite să aducă prosperitate.
- Acordul va consolida instituțiile democratice, statul de drept, supremația legii, va oferi acces pe piața europeană, fiind eliminate taxele de import, dar de o manieră asimetrică, favorabilă pentru Republica Moldova. Eliminarea taxelor va oferi acces pe piața UE. Studiile independente arată că exporturile moldovenești vor crește cu 16%, PIB-ul Moldovei va înregistra o creștere de 5,5% pe termen mediu. Datorită acestui acord, cetățenii moldoveni vor avea posibilitatea să creeze companii, să înregistreze mărci comerciale. Vor avea acces liber la piața UE chiar și companiile mici din Republica Moldova, cu condiția că vor oferi produse de calitate și vor presta servicii la un nivel înalt. Companiile mici vor putea să exporte direct pe piața UE, fără niciun fel de taxe.
- Cetățenii Republicii Moldova nu vor corupție, vor un sistem judiciar independent, deci este un interes al Moldovei ca atare, chiar dacă UE a formulat aceste condiții ca precondiții pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale.

Pe de altă parte, opoziția extraparlamentară și cea parlamentară, reprezentată de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), a continuat să critice dur textul Acordului de Asociere, refuzînd semnarea acestuia. Atitudinea respectivă denotă că există un șir de întrebări la care societatea moldovenească și clasa politică urmează să dea răspunsuri adecvate. Întrebările se referă la problemele generate de contextul intern și regional, care au însoțit și vor continua să influențeze procesul de asociere. În acest sens, cea mai presantă

întrebare este dacă e justificată semnarea și ratificarea Acordului de Asociere în condițiile în care principalele forțe politice din țară împărtășesc opinii polare pe marginea acestui subiect. În consecință, are loc aprofundarea divizării societății în baza criteriului integraționist, segmente aproximativ egale de susținători pledînd fie pentru integrarea europeană, fie pentru cea eurasiatică. Controversa publică privind necesitatea desfășurării unui referendum privind vectorul politicii externe a fost stopată prin asumarea responsabilității politice de către reprezentanții majorității guvernante și semnarea Acordului de Asociere, care încununează un efort de cinci ani de guvernare. În acest context, urmează ca alegerile parlamentare ordinare din noiembrie 2014 să aibă semnificația unui plebiscit pe marginea problemei invocate.

Așadar, campania electorală parlamentară va oferi și prilejul pentru discuții și dezbateri pe marginea Acordului de Asociere, care este un document de o complexitate copleșitoare, practic, neexistînd domenii ale activității politice și social-economice la care să nu se refere. Angajarea în implementarea prevederilor acordului înseamnă că Republica Moldova va trebui să-și modernizeze toate domeniile vieții politice și social-economice, apropiindu-le de standardele UE. Evident, în acest proces, Republica Moldova va fi asistată de UE, inclusiv prin intermediul instrumentelor politice, tehnice și financiare. Acest angajament va necesita un efort conjugat, devotament și dedicație, atît din partea clasei politice, cît și din partea cetățenilor Republicii Moldova. Anume acest efort a fost invocat de Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, care a îndemnat clasa politică și cetățenii Republicii Moldova la coeziune națională în procesul european. Îndemnul respectiv nu poate avea însă rezonanță într-o societate divizată, mai cu seamă în cazul în care confruntarea argumentelor a cedat terenul în favoarea circulației unor mituri legate de asocierea cu UE. Mai mult, este promovat cu insistență proiectul de alternativă – integrarea eurasiatică.

III. PREVEDERILE DE BAZĂ ALE ACORDULUI DE ASOCIERE

Sergiu Grosu

Asocierea politică

Scopul principal al Acordului este asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova în baza valorilor comune. Asocierea este o treaptă intermediară în raporturile UE cu Republica Moldova. Acordul recunoaște aspirațiile europene și alegerea europeană a Republicii Moldova, lasând deschisă calea pentru viitoarele evoluții progresive în relațiile bilaterale. Perspectiva europeană a Republicii Moldova a fost menționată și anterior într-un șir de documente, ultima mențiune de acest gen fiind în Rezoluția Parlamentului European referitoare la presiunea exercitată de Rusia asupra țărilor din Parteneriatul Estic și, în special, destabilizarea estului Ucrainei, prin care s-a reamintit faptul că „acordurile de asociere cu Ucraina și cu alte țări din Parteneriatul Estic nu constituie obiectivul final al relațiilor acestora cu UE; subliniază, în această privință, că, în conformitate cu articolul 49 din Tratatul privind Uniunea Europeană, Georgia, Moldova și Ucraina – la fel ca orice alt stat european – au perspective europene și pot cere să devină membre ale Uniunii, cu condiția să adere la principiile democrației, să respecte libertățile fundamentale, drepturile omului și drepturile minorităților și să garanteze statul de drept”¹.

Valorile comune pe care se va întemeia parteneriatul Republicii Moldova cu UE în cadrul Acordului de Asociere vor fi: democrația, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, supremația legii și economia de piață. Relațiile bazate pe aceste valori au fost stabilite acum 20 de ani, în 1994, prin Acordul de Parteneriat și Cooperare, fiind dezvoltate în cadrul Politicii

¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+P7-RC-2014-0436+0+DOC+XML+V0//RO>

Europene de Vecinătate prin PAUEM, semnat în 2005, și aprofundate în cadrul Parteneriatului Estic, lansat în 2009. Asocierea politică, prevăzută de Acord, are la bază angajamentul reciproc de a respecta toate principiile și prevederile Cartei ONU, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), în particular ale Actului Final de la Helsinki din 1975 al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, ale documentelor finale ale Conferințelor de la Madrid și Viena din 1991 și 1992, respectiv, ale Cartei de la Paris pentru o Europă Nouă din 1990, precum și ale Declarației Universale a Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului din 1948 și Convenției Europene pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale din 1950. Asocierea politică țintește în promovarea păcii și securității la nivel internațional, soluționarea pașnică a litigiilor, în special prin cooperarea cu acest scop în cadrul Organizației Națiunilor Unite (ONU) și Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). UE va susține efortul internațional în consolidarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, recunoscând angajamentul Republicii Moldova privind soluționarea viabilă a conflictului transnistrean și angajamentului UE de a susține reabilitarea în perioada post-conflict, inclusiv privind aspectele regionale, luând în considerare Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) a Uniunii Europene, inclusiv Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC).

Acordul de Asociere prevede menținerea unui dialog politic permanent, care va avea loc într-un cadru instituțional, la orice nivel, și va fi dezvoltat în privința chestiunilor bilaterale și internaționale de interes mutual. Acest dialog politic va fi instituționalizat și se va desfășura în cadrul Consiliului de Asociere, creat în temeiul articolului 434 al acordului și de comun acord în cadrul reuniunilor regulate dintre reprezentanții UE și ai Republicii Moldova la nivel ministerial. Așadar, Acordul de Asociere prevede înființarea unui Consiliu de Asociere, care vine să înlocuiască Consiliul de Cooperare, creat în cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperare, fiind de fapt echivalentul acestuia în noul cadru al relațiilor bilaterale dintre UE și Republica Moldova. Consiliul de Asociere va avea sarcina să supravegheze și să monitorizeze aplicarea AA, examinând orice probleme majore apărute în cadrul implementării acordului, precum și orice alte aspecte bilaterale sau internaționale de interes comun. În acest scop, Consiliul de Asociere se va reuni la nivel ministerial, la intervale regulate, cel puțin o dată pe an, precum și atunci când împrejurările vor sugera necesitatea întrunirilor suplimentare. Configurația și participarea la întrunirile Consiliului de Asociere va putea fi stabilită pornind de la tematica discutată.

Consiliul de Asociere va fi format din membri ai Consiliului Uniunii Europene și membri ai Comisiei Europene, pe de o parte, și membri ai Guvernului

Republicii Moldova, pe de altă parte, și va funcționa în baza unui regulament și a procedurilor pe care le va elabora și aproba. Prezidarea lucrărilor Consiliului de Asociere va fi succesivă – de un reprezentat al UE și, respectiv, al Republicii Moldova.

Consiliul de Asociere va avea competența de a adopta unele decizii obligatorii pentru părțile contractante în domeniile prevăzute de Acordul de Asociere. De asemenea, Consiliul de Asociere va emite recomandări părților. Este de remarcat că deciziile și recomandările Consiliului de Asociere vor fi adoptate de comun acord, adică prin consens, după urmarea unor proceduri prescrise. La baza deciziilor și recomandărilor vor sta angajamentele ce rezultă din AA, gradul de evoluție a aproximării legislației Republicii Moldova cu cea a UE (*acquis-ul comunitar*) și gradul de implementare a măsurilor prevăzute. Toate aceste cerințe vor fi respectate pentru a oferi Consiliului de Asociere posibilitatea de a recurge, inclusiv, la competența sa de a modifica anexele Acordului în partea referitoare la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, prevăzută în Titlul V (Comerțul și aspectele legate de comerț) al AA.

Conținutul Titlului II al Acordului de Asociere relevă că dialogul politic va fi concentrat pe eficiența reformei interne și a cooperării în domniul politicii externe și de securitate. Reforma internă țintește spre asigurarea unei bune guvernări prin:

- sporirea eficacității instituțiilor democratice și a statului de drept;
- asigurarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale;
- continuarea reformării sistemului judiciar, asigurării independenței sistemului judiciar, imparțialității și eficacității organelor de drept;
- continuarea reformei administrației publice și dezvoltării unui serviciu public responsabil, eficient, transparent și profesionist;
- combaterea eficientă a corupției, inclusiv prin sporirea cooperării internaționale.

O altă prioritate majoră ține de justiție și asigurarea libertății și securității. Acordul de Asociere prevede că respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale va sta la baza cooperării în domeniile libertății, securității și justiției. În acest sens, principiul supremației legii urmează să asigure independența sistemului judiciar, accesul cetățenilor la justiție și dreptul la un proces judiciar echitabil.

Republica Moldova a obținut regimul liberalizat de vize pentru călătorii și vizite pe termen scurt în 26 de țări ale UE din spațiul Schengen. Evaluând progresele realizate de Republica Moldova, pe 14 martie 2014, Consiliul Uniunii Europene, reunit în formatul miniștrilor pentru Transport ai statelor membre UE, au susținut propunerea Comisiei Europene de anulare a vizelor pentru

călătoriile de scurtă durată (pentru o perioadă de ședere de pînă la 90 de zile pe parcursul a șase luni) în spațiul Schengen, pentru cetățenii Republicii Moldova. Este o realizare foarte importantă, deși călătoriile fără vize ale cetățenilor moldoveni vor fi permise pentru perioade scurte de timp, fără dreptul de a locui și munci în UE. Vor fi aplicate în continuare normele existente legate de permisul de muncă și cele privind migrația în fiecare dintre țările membre, individual. Liberalizarea regimului de vize va contribui la reducerea costurilor și a birocrației existente în privința călătoriilor.

În procesul de apropiere graduală a Republicii Moldova de UE, de realizare a libertăților circulației, se va acorda atenție gestionării comune a fluxurilor de migrație între teritoriile părților. În acest sens, se vor depune eforturi pentru a spori mobilitatea cetățenilor în baza regimului fără vize. Pe de altă parte, se vor întreprinde măsuri pentru implementarea deplină a Acordului dintre UE și Republica Moldova cu privire la readmiterea persoanelor care locuiesc fără permis de ședere, care a intrat în vigoare pe 1 ianuarie 2008. În acest scop, se va consolida dialogul existent cu privire la migrație, protecția internațională, migrația ilegală, contrabanda și traficul cu ființe umane. Părțile vor asigura un nivel corespunzător în privința protecției datelor cu caracter personal, prelucrate în cadrul cooperării polițienești și judiciare în materie penală.

Partea politică a Acordului de Asociere prevede cooperarea juridică dintre UE și Republica Moldova în materie civilă, penală și comercială. Cooperarea se referă la:

- negocierea, ratificarea și implementarea convențiilor multilaterale referitoare la cooperarea judiciară în materie civilă și, în particular, a convențiilor Conferinței de la Haga cu privire la dreptul internațional privat în domeniul cooperării judiciare internaționale și soluționării litigiilor, precum și protecției copiilor;
- consolidarea asistenței juridice mutuale în materie penală, acolo unde va fi cazul, aderarea la și implementarea instrumentelor internaționale relevante ale ONU și CoE și cooperarea mai strînsă cu Eurojust.

Politica externă și de securitate prevede cooperarea dintre UE și Republica Moldova în baza valorilor comune și a intereselor mutuale. Scopul acestei cooperări este sporirea treptată a convergenței și eficacității în prevenirea conflictelor, combaterea terorismului, gestionarea situațiilor de criză, asigurarea stabilității regionale, dezarmarea, nonproliferarea și controlul armamentelor, controlul exporturilor acestora. Respectiva abordare este reflectată în Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) a UE și pornește de la principiile respectării suveranității și integrității teritoriale, inviolabilității hotarelor și in-

dependenței, potrivit Cartei ONU și Actului Final de la Helsinki din 1975. La modul practic, Republica Moldova și UE trebuie:

- să participe în eventuale operații militare de gestionare a situațiilor de criză, conduse de UE, precum și în exercițiile și instruirile relevante, de la caz la caz și ca urmare a invitației posibile din partea UE;
- să susțină funcționarea efectivă a Curtii Penale Internaționale prin implementarea Statutului de la Roma;
- să depună eforturi pentru identificarea unei soluții durabile pentru problema transnistreană, cu respectarea deplină a suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, precum și pentru facilitarea în comun cu UE a reabilitării în perioada post-conflict. Până la soluționarea acesteia și fără a aduce atingere formatului de negociere stabilit, problema transnistreană va constitui unul din subiectele principale pe agenda dialogului politic și cooperării dintre Republica Moldova și UE, precum și în dialogul și cooperarea cu alți actori internaționali interesați;
- să coopereze la nivel bilateral, regional și internațional pentru a preveni și combate terorismul în conformitate cu dreptul internațional, cu deciziile relevante ale ONU, cu standardele internaționale pentru drepturile omului și cu legislația internațională cu privire la refugiați și dreptul umanitar internațional etc.

Integrarea economică

Acordul de Asociere prevede că integrarea economică a Republicii Moldova pe piața internă a UE se va realiza prin intermediul Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC). În acest scop, vor fi promovate reformele economice, susținute de UE, avînd la bază principiile economiei de piață. Crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător prevede armonizarea amplă a reglementărilor și liberalizarea accesului la piață, în conformitate cu drepturile și obligațiile care decurg din calitatea de membru al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) a UE și Republicii Moldova. Prin aceasta va fi creat un nou climat pentru relațiile economice dintre UE și Republica Moldova, contribuindu-se astfel la dezvoltarea comerțului și atragerea investițiilor și fiind stimulată concurența. Toți acești factori urmează să contribuie în mod hotărîtor la procesul de restructurare și modernizare a economiei.

Titlul IV al Acordului de Asociere este dedicat cooperării UE – Republica Moldova în domeniul economiei și în alte domenii-cheie ce au tangență cu dezvoltarea economică. În cadrul cooperării economice cu UE, Republica Moldova urmează să-și edifice o economie de piață funcțională, ajustîndu-și politicile

economice la cele ale UE. Un accent deosebit se pune pe politicile macroeconomice și fiscale, care, pentru a fi viabile, trebuie să se sprijine pe: independența băncii centrale; stabilitatea prețurilor; finanțe publice sănătoase; stabilitatea balanței de plăți. Pentru apropierea economiei Republicii Moldova de economia UE, cooperarea între părți va include:

- schimbul de informații cu privire la politicile macroeconomice, reformele structurale, perspectivele macroeconomice și strategiile de dezvoltare economică;
- analiza comună a chestiunilor economice de interes reciproc, inclusiv a măsurilor de politică economică și instrumentelor pentru implementarea acestora, cum ar fi metodele de prognozare economică și elaborarea documentelor de politici strategice, pentru a consolida elaborarea politicilor Republicii Moldova în conformitate cu principiile și practicile UE;
- schimbul de experiență în sfera macroeconomică și macrofinanciară, incluzând finanțele publice, evoluțiile și reglementarea sectorului financiar, politicile monetară și a cursului de schimb și cadrele de reglementare a acestora, asistența financiară externă și statisticile economice.

Titlul V al Acordului de Asociere, cuprinzând 15 capitole, 20 de anexe și 2 protocoale, este dedicat comerțului și accesului reciproc al mărfurilor pe piețele Republicii Moldova și UE. Respectiv, stabilește constituirea în mod progresiv a zonei de comerț liber, dar de fapt a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC), pe parcursul unei perioade de tranziție cu durata de cel mult zece ani începînd cu data intrării în vigoare a Acordului de Asociere, în conformitate cu Articolul XXIV al Acordului General pentru Tarife și Comerț 1994 (GATT 1994), care prevede printre altele dreptul statelor semnatare de a participa la instituirea zonelor de comerț liber, avînd în vedere următoarele:

- prin zonă de comerț liber se înțelege un grup de două sau mai multe teritorii vamale între care taxele vamale sau alte reglementări de comerț restrictive sînt eliminate pentru cea mai mare parte a comerțului cu produse originale din teritoriile constitutive ale zonei de comerț liber;
- în cazul unei zone de comerț liber, taxele vamale sau alte reglementări de comerț, menținute în fiecare din teritoriile constitutive și aplicabile în comerțul Părților contractante neincluse într-o astfel de zonă sau neparticipante la un astfel de acord, la formarea unei astfel de zone de comerț liber, nu vor fi mai mari sau mai restrictive decît taxele vamale sau alte reglementări de comerț corespunzătoare existente în aceleași teritorii înainte de formarea zonei de comerț liber sau a acordului interimar, după cum este cazul (această prevedere poate fi aplicabilă cazului Transnistriei).

Instituirea ZLSAC are menirea să devină principalul stimulent al dezvoltării economice prin ridicarea capacității Republicii Moldova la nivelul standardelor UE în domeniul comerțului internațional, din punct de vedere al legislației, dar și al relațiilor cu partenerii internaționali.

Nivelurile integrării economice

Liberalizarea comerțului între state prin înlăturarea parțială sau deplină a tarifelor vamale în schimburile comerciale are drept scop crearea unor condiții optime pentru dezvoltarea economică. Integrarea economică înlesnește competitivitatea economică și are loc gradual, realizându-se treptat prin crearea: zonei comerțului preferențial; zonei de liber schimb; uniunii vamale (piață comună); uniunii economice; uniunii economice și monetare. Să le examinăm succint, pe rînd:

1. Zona comerțului preferențial reprezintă prima treaptă de integrare economică și prevede crearea unui bloc comercial care permite participanților accesul preferențial pe piață la un set prestabilit de bunuri. Adesea, este prevăzută reducerea – dar de cele mai dese ori acest lucru nu se întîmplă – și înlăturarea totală a tarifelor. Tarifele preferențiale generează conflicte, fiindcă prin acestea se face abstracție de regulile OMC privind uniformizarea tarifelor pentru statele membre ale OMC. În cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperare cu UE, Republica Moldova a profitat de sistemul general de preferințe (GSP) comerciale și chiar de preferințe extinse (GSP+), iar pe 21 ianuarie 2008, Consiliul UE a dat curs propunerii Comisiei Europene de acordare a Preferințelor Comerciale Autonome (PCA) pentru Republica Moldova. PCA a fost un sistem mai avantajos chiar decît GSP+, în sensul că a extins pînă la 12 mii numărul tipurilor de produse care puteau fi exportate fără taxe și cote de către Republica Moldova pe piața UE. Așadar, pînă la intrarea în vigoare a Acordului de Asociere cu UE, Republica Moldova rămîne pe prima treaptă, cea inferioară, de integrare economică cu UE. Treapta comerțului preferențial este necesară pentru pregătirea avansării pe treapta următoare a integrării economice – zona de liber schimb.
2. Zona de liber schimb reprezintă a doua treaptă de integrare economică și prevede crearea unui bloc comercial, ai cărui membri au semnat un Acord de Liber Schimb (*Free Trade Agreement – FTA*). Într-o zonă de liber schimb sînt eliminate, aproape complet, tarifele și cotele de import, precum și preferințele. Negocierile pe marginea stabilirii unei zone de liber schimb necesită multă abilitate, întrucît acest gen de acorduri este

recomandabil atunci când structurile economice ale țărilor negociatoare sînt complementare. Statele semnatare ale acordurilor de liber schimb nu au politici tarifare comune în raport cu alte țări. Aderarea la o zonă de liber schimb impune pregătirea pentru evitarea reexporturilor prin utilizarea sistemului originii mărfurilor, care prevede o cotă minimă a materialelor originare din țara respectivă și contribuția cu o parte din valoarea adăugată în țara dată. Republica Moldova a semnat, pe 18 octombrie 2011, Acordul privind Zona de Liber Schimb în CSI (summitul șefilor de guverne CSI de la Sankt Petersburg), care prevede aprobarea nomenclatorului produselor supuse tarifării vamale, fixează tarifele existente, simplifică baza legislativă a relațiilor comerciale bilaterale între statele CSI. Așadar, în raport cu spațiul CSI Republica Moldova este pe a doua treaptă de integrare economică. La această etapă nu este nevoie de stabilirea unor structuri supranaționale și cedarea unei părți din suveranitate acestora. Toate problemele se soluționează în cadrul unor consilii de coordonare, deciziile fiind adoptate prin consens.

3. Uniunea vamală reprezintă cea de a treia treaptă de integrare economică și prevede crearea unui bloc comercial între țările ce fac parte dintr-o zonă de liber schimb, care au stabilit tarife externe comune. Scopul aderării la uniunile vamale ține de creșterea eficienței economice, consolidarea relațiilor politice și culturale între statele membre. Uniunile vamale se stabilesc prin intermediul pactelor comerciale. În cadrul uniunilor vamale are loc promovarea unor politici comerciale externe comune, dar cu utilizarea (uneori) a diferitor cote de import, precum și promovarea unor politici comune în domeniul concurenței. La crearea uniunilor vamale se stabilesc structuri supranaționale, cărora li se delegă anumite împuterniciri conform acordurilor respective.
4. Uniunea economică reprezintă cea de a patra treaptă de integrare economică și prevede crearea unui bloc comercial cu o piață comună și uniune vamală. În cadrul uniunilor economice au loc reglementări comune referitoare la producerea bunurilor, libertatea de mișcare a bunurilor și serviciilor, precum și a factorilor de producție – capitalul și forța de muncă –, dar și adaptarea unei politici comerciale externe comune (adesea, adoptarea unei valute comune). Delegarea împuternicirilor structurilor supranaționale este mult mai pronunțată în cazul uniunilor economice.
5. Uniunea economică și monetară reprezintă cea de a cincea treaptă de integrare economică și prevede crearea unui bloc comercial ce stabilește o uniune economică – piața comună și uniunea vamală, la care se adaugă uniunea monetară. Trebuie să se facă o distincție între Uniunea

Economică și Monetară și, pur și simplu, o uniune monetară care nu impune necesitatea pieței comune. Uniunea Economică și Monetară se stabilește printr-un pact monetar. Poate urma acceptarea de principiu a următorului „seminivel” de integrare, cum ar fi uniunea fiscală, care prevede integrarea politicilor fiscale ale națiunilor. În SUA, de exemplu, politicile fiscale sînt promovate, în mare măsură, de Guvernul Central, care stabilește taxe, împrumuturi, cheltuieli. În UE se discută despre o eventuală creare a uniunii fiscale, în prezent problema taxelor și a cheltuielilor rămînînd a fi apanajul guvernelor naționale, ca indicator al suveranității lor. Totuși UE are anumite prerogative în stabilirea nivelului TVA (taxă pe consum) și tarifelor externe. Se crede că un nivel mai înalt al integrării fiscale în Zona Euro ar putea contribui la soluționarea crizei Datoriilor Suverane. În 2010, s-au întreprins anumiți pași în vederea reformării Pactului de Stabilitate prin intensificarea cooperării fiscale. În februarie 2011, Franța și Germania au semnat un „Pact de Competitivitate”, pentru a întări politicile economice în Zona Euro.

IV. COMBATEREA MITURILOR DESPRE ASOCIEREA CU UE

Cristian Untilă

Acordul de Asociere este unul dintre cele mai importante documente internaționale pe care le-a semnat vreodată Republica Moldova. Miza este foarte mare – modernizarea rapidă a țării în decurs de aproximativ 10-15 ani. Potrivit acordului, modernizarea se va efectua conform standardelor europene prin asimilarea, în proporție de cca 70%, a *acqius-ului comunitar* și, respectiv, prin implementarea prevederilor acestuia. Este vorba de un efort enorm pe care trebuie să-l facă societatea moldovenească, politicienii, deopotrivă cu cetățenii. Acest efort va trebui făcut pe fundalul existenței unui proiect de alternativă – Uniunea Vamala în cadrul Uniunii Economice Eurasiatice, care este mult mai relaxant, promițând cel puțin menținerea *statu-quo*ului pentru sfera politică și facilitarea pătrunderii produselor moldovenești pe piața UV, deocamdată, așa cum sînt ele.

Concurența pe scena politică moldovenească a celor două proiecte a contribuit la polarizarea clasei politice și, respectiv, la aprofundarea divizării societății. În aceste circumstanțe, pregătirile pentru semnarea Acordului de Asociere cu UE, pe de o parte, au fost însoțite de un șir de campanii propagandistice, pe de altă parte, îndreptate spre: subminarea efortului autorităților moldovene și a celor europene; exercitarea presiunilor politice în ceea ce privește renunțarea sau amînarea semnării acordului; insistarea asupra organizării referendumurilor locale și naționale privind necesitatea semnării Acordului de Asociere sau, în general, privind alegerea vectorului integraționist al Republicii Moldova. Pornind de la premisa că atît cetățenii Republicii Moldova, cît și reprezentanții politici ai acestora au dreptul la opinie, mai cu seamă pe marginea unei probleme atît de complexe cum este cea examinată în ghidul de față, merită să fie elucidate punctele de vedere adverse asocierii

Republicii Moldova cu UE și care au ajuns să fie rupte, oarecum, de realități, devenind, într-un fel, mituri. Delegația Comisiei Europene în Republica Moldova a răspuns la cele mai multe dintre întrebările generate de aceste mituri, punând în evidență atitudinea binevoitoare și bună-credința UE în raport cu Republica Moldova, pe care dorește sincer să o ajute în efortul ei de modernizare. Într-adevăr, ce alt interes ar putea avea UE într-o țară cu un potențial demografic de aproximativ 0,7% din cel al UE și cu o economie ce constituie 0,04% din economia UE?

În acest context, răspunsurile Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova la temerile mitologizate, dar oarecum legitime, ale celor care au îndoieli în privința asocierii cu UE sînt foarte importante și se referă la tot spectrul de probleme abordate în dezbaterile publice pe marginea Acordului de Asociere.

Problema subminării suveranității Republicii Moldova a fost vehiculată prin prisma constituirii unor eventuale structuri supranaționale, care ar urma să adopte decizii în detrimentul intereselor Republicii Moldova. De fapt, Acordul de Asociere nu lezează suveranitatea Moldovei în niciun fel. Dimpotrivă, el reafirmă obligațiile UE față de suveranitatea și integritatea teritorială a Moldovei, ajutorul economic și financiar prin intermediul ZLSAC, îmbunătățirea guvernării publice și economice, ce va duce la consolidarea societății moldovenești. ZLSAC respectă pe deplin suveranitatea Republicii Moldova și în privința alegerii politice, inclusiv dreptul de a semna acorduri de liber schimb cu alte țări. Moldova rămîne completamente liberă de a decide în privința relațiilor comerciale cu terțe state. ZLSAC este în interesul Moldovei. Actualmente, UE este partenerul comercial primar al Moldovei, 40% din comerțul Moldovei fiind cu UE. Este în interesul Moldovei să facă acest comerț mai puțin costisitor și să-l extindă. Creșterea exportului în UE înseamnă creșterea veniturilor, deci și a economiei Moldovei. Pe de altă parte, eventuala aderare a Moldovei la Uniunea Vamală, dimpotrivă, va reduce din suveranitate, întrucît va duce la delegarea dezvoltării politicii comerciale unei structuri supranaționale.

Problema valorilor tradiționale a fost adesea prezentată ca una referitoare la subminarea moralității creștine. Asocierea cu UE nu pune în niciun fel în pericol cultura și valorile tradiționale moldovenești, dimpotrivă UE pledează în mod constant pentru diversitatea culturii europene, motto-ul Uniunii Europene fiind: „Unitate în diversitate“. Acordul de Asociere nu numai că recunoaște valorile culturale ale Republicii Moldova, dar și prevede protecția acestora, inclusiv a valorilor religioase. Asigurarea libertății conștiinței înseamnă că convingerile religioase țin de sfera privată și nu pot reprezenta un domeniu de intervenție. De aceea, fiecare cetățean este în drept să practice religia pe

care o împărtășesc. UE respectă diversitatea religioasă, promovînd toleranța și dialogul între religii.

S-a speculat mult precum că Acordul de Asociere nu tratează în niciun fel problemele protecției sociale. De fapt, un capitol întreg este dedicată anume problemelor sociale și soluționării acestora în conformitate cu standardele UE. Mai mult, asocierea va crea noi posibilități pentru economia Republicii Moldova, care va fi integrată cu cea a UE, care reprezintă aproximativ $\frac{1}{4}$ din comerțul mondial. Studiile economice independente sugerează că asocierea va avea un impact pozitiv în ceea ce privește creșterea locurilor de muncă și a salariilor, iar Moldova va deveni mai competitivă în raport cu alte țări ale lumii. ZLSAC va face piața moldovenească mai deschisă pentru bunurile din UE, sporind astfel competiția și, în consecință micșorîndu-se prețurile. În conformitate cu studiile independente, prețurile de consum vor scădea cu aproximativ 1-1,3% pe termen scurt și pe termen lung. Asocierea va apropia Moldova de modelul european al protecției sociale: pensiile nu numai că vor fi garantate, ci și majorate progresiv odată cu creșterea standardelor de viață. În UE, pensiile sînt destul de mari (13% din PIB, în comparație cu 9% în Federația Rusă). Acest nivel poate fi atins deoarece economia UE este competitivă, ceea ce permite achitarea beneficiilor sociale substanțiale pe perioade îndelungate.

Invocarea argumentelor precum că Acordul de Asociere se referă doar la protejarea intereselor businessului mare și ignoră protecția businessului mic și mijlociu nu este corectă. De fapt, UE acordă atenție crescîndă necesităților businessului mic și mijlociu în procesul constituirii ZLSAC pentru a se asigura că reformele nu vor pune în preicol businessul mic. Acest lucru este reflectat în implementarea corespunzătoare a proiectelor focalizate pe competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM) din țările vecinătății estice. Proiectul East Invest țintește direct în Organizații de Suport al Businessului și ÎMM care au un potențial de dezvoltare a cooperării reciproce și relații investiționale cu businessuri similare în UE. Foarte curînd, proiectul va intra în faza a doua. ÎMM din Moldova de asemenea sînt ajutate prin intermediul Facilităților Financiare pentru ÎMM. Se oferă împrumuturi pentru ÎMM care, altminteri, ar întîmpina dificultăți în operațiunile cu băncile comerciale.

O altă temă dezbătută frecvent s-a referit la faptul că Republica Moldova ar putea suferi din cauza fluxului de produse de import, neputînd desfășura activități de export pe potrivă pe piața europeană. Adevărul este că experiența ultimului deceniu deja a dovedit că producătorii moldoveni sînt în măsură să vîndă din ce în ce mai mult pe piața Uniunii Europene. Cu atît mai mult, acest

lucru va fi posibil cînd Moldova își va alinia standardele de securitate și sănătate la cele ale UE. ZLSAC va permite Moldovei să treacă organizat prin acest proces, avînd un sprijin tehnic, și să dea producătorilor moldoveni acces liber la piața UE. Respectarea standardelor sanitare va necesita un efort, însă regulile privind producția alimentară, ca și creșterea animalelor, vor fi introduse treptat și vor urmări creșterea securității și calității alimentelor pentru consumatori și reducerea riscurilor pentru sănătate. Micii fermieri care nu sînt angajați în activitatea comercială nu vor fi obligați să implementeze aceste reforme. Acei care își vînd marfa în Moldova sau peste hotare vor beneficia de perioade de tranziție adecvate pentru a putea crește treptat calitatea și nivelul de securitate al produselor caracteristice sectorului respectiv. Pentru producătorii de produse alimentare, o consecință a ZLSAC va fi creșterea veniturilor pentru a spori producția agricolă. Imediat ce Acordul de Asociere va intra în vigoare, piața se va deschide asimetric, în favoarea Moldovei: exportatorii din Moldova vor avea acces imediat și deplin la piețele europene, în timp ce piața din Republica Moldova se va deschide mult mai încet la produsele din UE. Grație perioadelor lungi de tranziție în cazul produselor sensibile și sectoarelor negociate, piața din Republica Moldova se va deschide la produsele UE numai atunci cînd producția proprie va deveni suficient de competitivă. De fapt, Acordul de Asociere va aduce un șir de beneficii tangibile Republicii Moldova. Cu trecerea timpului, Acordul de Asociere va duce la îmbunătățirea considerabilă a vieții cetățenilor moldoveni, în special prin fortificarea instituțiilor democratice, a stabilității politice, economice și instituționale, dar și printr-o economie mai puternică și prosperă. Calculele prezic o creștere economică anuală de aproximativ 5,4%. Nu există teme de îngrijorare privind eventualele dificultăți economice. Dimpotrivă, Republica Moldova va beneficia de noi oportunități comerciale și de un acces mai ușor la piața UE – cea mai mare din lume. Acordul va permite economiei Republicii Moldova să atingă standardele de competitivitate ale UE și, prin urmare, să găsească, treptat, locul său în economia mondială. Aceasta va deschide noi oportunități nu doar în spațiul comercial al UE, dar și în spațiul comercial global, avînd în vedere recunoașterea normelor și standardelor UE la nivel mondial. Sectoarele cele mai sensibile vor beneficia de perioade de tranziție lungi, pentru a asigura adaptarea armonioasă a economiei Republicii Moldova.

De asemenea, trebuie să se ia în considerare faptul că atît condițiile pentru comerț cu bunuri și servicii, cît și condițiile pentru companii vor fi îmbunătățite imediat, și pentru UE, dar și pentru Moldova, facilitînd comerțul și investițiile. Acest lucru este important mai ales pentru Republica Moldova, care are nevoie de investiții pentru creșterea economică. Odată cu intrarea în

vigoare a ZLSAC, întreprinderile moldovenești vor avea acces imediat pe piața UE, ceea ce va face Moldova mai atractivă pentru investitorii locali și străini. Beneficiile suplimentare ale Moldovei vor depinde de reformele care vor permite țării să atingă standardele UE și să încurajeze competitivitatea, sporind posibilitatea agenților economici de a participa pe deplin pe piața UE. Companiile exportatoare moldovenești vor fi, probabil, printre beneficiarii imediați ai Acordului de Asociere. Dar și cetățenii per ansamblu vor fi printre beneficiarii imediați ai asocierii, întrucât bunurile importate din UE vor fi mai ieftine. Pe termen mediu și lung, Acordul va impulsiona investițiile, va contribui la crearea unor companii noi și la modernizarea unor sectoare ale economiei prin intermediul reformelor în promovarea cărora Moldova este asistată de UE. Standardele securității alimentare și a produselor de consum vor face mai sigură viața cetățenilor moldoveni. Vor fi create locuri de muncă datorită creșterii investițiilor, care vor avea un impact pozitiv asupra creșterii salariilor. Finalmente, cetățenii și afacerile vor beneficia, deopotrivă, de pe urma transparenței procesului decizional și vor putea cere socoteală despre orice problemă referitoare la implementarea Acordului de către autoritățile moldovene.

Studiile economice independente sugerează că semnarea ZLSAC va contribui la creșterea exporturilor Moldovei în UE cu 16%, iar a importurilor cu 8%. Așteptările sînt că ZLSAC va contribui la o creștere anuală de 5,4%, dacă reformele vor fi finalizate. UE va ajuta Moldova și agenții economici în schițarea și realizarea acestor reforme, în perioada de tranziție prevăzută de Acordul de Asociere. Cifrele invocate mai sus, referitoare la prognoza creșterii economice, nu includ factorul creșterii investițiilor, care pot fi substanțiale datorită deschiderii piețelor în cadrul ZLSAC și asigurării atractivității pentru investitori. De fapt, nu este vorba de costul reformelor, ci de investiții în viitorul țării. În acest scop, UE a oferit deja, de-a lungul anilor, asistență financiară substanțială Moldovei, pentru a o ajuta în promovarea reformelor. Implementarea reformelor și a termenelor vor fi în permanență discutate în cadrul diverselor organisme instituționale ale acordului DCFTA. Eventualele probleme privind termenii vor fi negociate, găsindu-se soluții pentru remedierea situației. Totuși este de așteptat că termenele au fost pe deplin considerate de către negociatori moldoveni și că aceștia sînt realiști, ținînd cont de constrîngerile existente.

O altă problemă discutată frecvent s-a referit la compatibilitatea ZLSAC cu alte acorduri de liber schimb. UE nu impune niciun fel de restricții față de acordurile de liber schimb ale Moldovei cu alte țări și acest lucru nu se va schimba după intrarea în vigoare a ZLSAC. Dimpotrivă, acordul de liber schimb cu

Turcia, care urmează să fie încheiat, va contribui, de asemenea, la promovarea comerțului, întrucât companiile pot integra procesele de producție și importa componente la un preț mai mic. Alături de acordul cu Turcia, ZLSAC va fi un alt promotor semnificativ pentru creșterea economică a Moldovei, și nu o amenințare pentru țară sau pentru relațiile sale cu alte state. Așadar, acordul, în partea referitoare la ZLSAC, este compatibil cu toate celelalte acorduri de liber schimb la care Republica Moldova este parte, din moment ce nu obligă Republica Moldova să devină membru al vreunei uniuni vamale, care ar priva-o de suveranitatea sa în politica comercială. Acest lucru este valabil și în cazul acordului de liber schimb cu țările CSI. Așadar, după semnarea ZLSAC, Moldova va putea face comerț atât cu Rusia și Turcia, cât și cu oricare altă țară cu care va intra în regim de comerț liber, dar ZLSAC este aplicabil numai pentru relațiile dintre UE și Moldova. În contrast cu o uniune vamală, zona de liber schimb nu ajustează taxele de import și export ale partenerilor și nu-i obligă să promoveze aceeași politică comercială. În consecință, în zona liberului schimb, Moldova și UE își vor păstra dreptul la alegerea suverană a politicii comerciale. Într-o uniune vamală, această suveranitate va fi cedată unui structurii supranaționale, care implementează înțelegerile uniunii vamale. Un membru al uniunii vamale nu va mai putea decide liber în privința relațiilor cu țări terțe.

Semnarea Acordului de Asociere nu face parte nici din mult vehiculata competiție geopolitică dintre UE și Rusia, această teorie fiind „plodul” propagandistic al unor cercuri politice. Întreaga istorie a UE este o căutare a unei păci durabile, a stabilității politice și a prosperității economice. Și cetățenii Republicii Moldova ar putea beneficia foarte mult de aceste realizări în interiorul țării. În 2008, UE a invitat Rusia să devină un partener strategic al Parteneriatului Estic, ofertă declinată de către Rusia. Mai târziu, UE a venit cu o altă ofertă – un Parteneriat pentru Modernizare Rusia–UE. Obiectivul Parteneriatului Estic este consolidarea stabilității politice și a economiilor statelor vecine ale UE, avînd în vedere pacea și stabilitatea durabilă pe continentul european. Pînă la anexarea Crimeei, fapt ce pune în pericol direct obiectivele menționate, Rusia de asemenea proclama securitatea europeană drept unul din obiectivele sale majore. Acordul de asociere nu urmărește în niciun fel confruntarea între Republica Moldova și Rusia. Dimpotrivă, scopul documentului este promovarea stabilității și cooperării regionale. ZLSAC va stimula economia Republicii Moldova, prin deschiderea mai multor oportunități din partea partenerilor economici ai țării, inclusiv din Federația Rusă. Mai mult, acordul recunoaște și consolidează suveranitatea Republicii Moldova, deschizînd calea pentru colaborarea între regiunea transnistreană și agenții economici din ZLSAC. Acordul

include, de asemenea, angajamentul UE de a ajuta Republica Moldova să suporte costurile de reintegrare, atunci când se va găsi o soluție pentru conflictul transnistrean, prin mecanisme internaționale stabilite. Standardele europene nu au reprezentat vreodată obstacole pentru exportul în Rusia sau în vreo altă țară, așa cum demonstrează experiența amplă a companiilor europene sau a altor producători care utilizează standardele europene. Piețele UE și Rusiei sînt distincte una față de alta. Comerțul cu UE nu are loc din contul comerțului cu Rusia. Afacerile și legăturile comerciale se dezvoltă mai bine într-un mediu legal stabil și predictibil și acesta este ceea ce face businessul să decidă unde să facă comerț. Moldova este parte din CSI, la fel ca Rusia, și poate întreține relații comerciale cu Rusia, dar, în egală măsură, și cu alți parteneri. Nu există rațiuni pentru împiedicarea comerțului când regulile relevante sînt respectate. De aceea, nu există cauze obiective pentru care standardele europene ar produce probleme companiilor moldovenești. Companiile moldovenești care exportă în Rusia pot continua să facă acest lucru și după implementarea Acordului de Asociere, cu condiția că nu vor fi împiedicate din rațiuni politice. Pe de altă parte, bunurile UE nu pot intra pe piața rusă în calitate de mărfuri moldovenești. Un simplu tranzit al unui produs european nu-l va face moldovenesc și respectiv nu va beneficia de prevederile preferențiale în Rusia. Acesta este un principiu internațional despre care Rusia știe foarte bine.

Obiectivul Acordului de Asociere este angajarea în procesul de asociere politică și integrare economică pentru beneficul întregului teritoriu, recunoscut internațional, al Republicii Moldova. UE nu a exclus niciodată Transnistria din această perspectivă. Autoritățile Transnistriei au fost invitate să se alăture procesului de negocieri pentru a se angaja în discuții privind pregătirile practice pentru implementarea ZLSAC în cele mai bune condiții posibile, în beneficul economic al regiunii. Pentru Transnistria, beneficiile participării la acord vor depăși substanțial posibilele costuri ce țin de tarife. Aceste beneficii includ: creșterea accesului la piața UE pentru produsele transnistrene (piața UE absoarbe actualmente aproximativ 45% din exporturile companiilor din regiune); micșorarea barierelor nontarifare pe piața UE după implementarea standardelor de calitate minime; îmbunătățirea climatului de afaceri în regiune și, drept rezultat, stimularea activității investiționale, printre altele. Acordul de Asociere va fi aplicat pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Regiunea transnistreană va continua să beneficieze de actualele preferințe comerciale autonome (deschiderea asimetrică a piețelor din UE pentru produsele fabricate în regiunea transnistreană), pînă la sfîrșitul anului 2015. Din acel moment, în cazul în care condițiile nu vor permite punerea în aplicare a ZLSAC, exporturile din Transnistria în UE vor beneficia de clauza națiunii celei mai favorizate

a Uniunii Europene (de exemplu, se vor aplica tarife nonpreferențiale); cu alte cuvinte, UE nu va recurge la interzicerea exporturilor pentru companiile din Transnistria.

În privința perspectivei europene pentru Republica Moldova, UE și Republica Moldova se vor angaja în reforme cu scopul de a aduce Moldova și guvernarea acesteia mai aproape de standardele UE. Acesta nu este deocamdată un proces de aderare și reformele nu au complexitatea și profunzimea procesului de pre-aderare la UE. Reformele convenite sînt croite pentru actualul stagiul de dezvoltare a Moldovei și nu cuprind întreaga legislație a UE – este vorba doar de părți selecte referitoare la domeniul comerțului. Aceste reforme necesită o planificare minuțioasă în timp, așa cum ele acoperă diferite aspecte ale vieții economice și perioadele de tranziție sînt cel mai bun instrument pentru a le promova gradual. UE recurge la astfel de abordări graduale atunci cînd statele membre au nevoie de punerea în acțiune a legislației noi, armonizată cu cea a UE. Republica Moldova va decide de cît timp va avea nevoie pentru procesele de adaptare, sector cu sector. Cel mai probabil, pentru implementarea reformelor, Republica Moldova va avea la dispoziție aproximativ 10-15 ani, ea a negociat diverși termeni de tranziție, care variază de la sector la sector, în funcție de cadrul național legislativ existent, de conținutul acestuia și de dezvoltarea pieței. În cazul implementării cu succes a reformelor prevăzute, Acordul de Asociere în sine lasă căi deschise pentru progrese de viitor în relațiile UE – Republica Moldova.

UE a asistat Republica Moldova în procesul reformelor de-a lungul anilor. În domeniul comerțului, susținerea reformelor a fost lansată mult înainte de începerea negocierilor în privința Acordului de Asociere. Asistența a început odată cu semnarea Planului de Acțiuni din cadrul Politicii Europene de Vecinătate, în februarie 2005. Reformele în domeniul comerțului au beneficiat de asistență prin intermediul unui program special – Dezvoltarea Instituțională Complexă, care a costat 41 de milioane de euro (2011-2013). Acest suport a reprezentat doar o parte a unui larg pachet de asistență pentru Moldova prin intermediul Instrumentului de Parteneriat al Politicii Europene de Vecinătate, care a înglobat 135 de milioane de euro numai în 2013. Suportul include asistență financiară, training și activitate de consultanță pentru instituțiile administrației centrale. Asistența bilaterală din partea țărilor membre UE este de asemenea oferită în coordonare cu și suplimentar eforturilor Comisiei Europene. O asistență semnificativă suplimentară, dedicată în mod special implementării ZLSAC, este planificată prin intermediul noului Instrument al Politicii de Vecinătate, în perioada 2014-2020. Finalmente, motivația UE de a se asocia cu Republica Moldova este că crede în beneficiile mari pe care le va avea țara

noastră de pe urma modelului UE al păcii durabile, stabilității politice și de guvernare și al prosperității economice. Republica Moldova este un partener important al UE, în pofida dimensiunilor mici ale economiei sale (comerțul UE reprezintă aproximativ un sfert din comerțul global). Un studiu independent sugerează că efectele Acordului pentru UE – ținând cont de dimensiunile Moldovei și participarea modestă în comerțul UE, cu o pondere globală de 0,1% – va fi neglijabil. În contrast, Republica Moldova ar avea de câștigat un venit de aproape 142 de milioane de euro anual, sau aproximativ 5,4% din PIB, dacă reformele vor fi duse la capăt. Prin urmare, beneficiul Moldovei depinde de gradul de complexitate a reformelor.

V. ZONA DE LIBER SCHIMB APROFUNDAT ȘI CUPRINZĂTOR: CARE ESTE IMPACTUL ASUPRA SECTORULUI INDUSTRIAL?

Iurie Morcotîlo, economist, Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP

În ultimul timp, au avut loc discuții aprinse în jurul acordurilor comerciale cu UE și cu Uniunea Vamală „Rusia-Belarus-Kazahstan“, acestea avînd mai mult o argumentare politică și speculativă. Unul dintre argumentele-cheie ale criticilor Acordului de Asociere cu UE este potențialul impact negativ al Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) asupra economiei naționale și deindustrializarea țării. În toiul discuțiilor însă, nu prea s-a pus întrebarea de ce Moldova are nevoie de acorduri de liber schimb și care este rolul acestora în promovarea dezvoltării economice. Așadar, este necesar să fie analizate argumentele pro și contra liberalizării comerciale și influența ei asupra schimbărilor structurale ale economiei, în baza experienței internaționale.

Acord de liber schimb – instrument de dezvoltare economică

Pentru a înțelege importanța acordurilor de liber schimb (ALS) pentru țări ca Republica Moldova, trebuie să se ia în calcul cîțiva factori importanți: mărimea economiei naționale și dependența ei de comerțul internațional. Din această perspectivă, economia Republicii Moldova este mică și deschisă, cu o pondere majoră a comerțului extern în PIB. Conform datelor Băncii Mondiale, ponderea comerțului extern în PIB în ultimul deceniu a fost constant peste 100%, relevînd un grad de deschidere înalt al economiei și o dependență de piețele externe¹.

¹ World Development Indicators. Pe: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>.

Țările cu o astfel de structură economică dispun de un set de caracteristici care trebuie luate în calcul la evaluarea costurilor și avantajelor ALS:

Abilități reduse de a atinge economii de scară la nivel național. În așa mod, tipul investiției și însăși decizia de a investi în astfel de economii este luată de majoritatea investitorilor străini și naționali în funcție de atingerea unui prag minim al economiilor de scară în procesul de producere. Economiiile sînt dezavantajate în acest sens, deoarece majoritatea activităților ating un nivel suboptimal de economii de scară.

Dependență de piețele externe și concentrarea geografică. Economiiile mici au o pondere ridicată a comerțului extern în activitățile lor economice și depind de exporturile în un număr limitat de țări. Pe lângă concentrarea geografică a comerțului, are loc și concentrarea structurală, caracterizîndu-se printr-o diversificare slabă a fluxurilor comerciale.

Vulnerabilitatea la șocurile externe comerciale. Din cauza ponderii majore a comerțului, precum și a nediversificării geografice și structurale a comerțului, țările mici sînt expuse la diferite șocuri externe comerciale.

Unul dintre principalele instrumente de politici economice capabile să diminueze cuantumul dezavantajelor comerciale în țările mici și deschise este ALS. Semnarea acordurilor de acest fel permite atragerea investițiilor datorită mării bazei de economii de scară, micșorării costurilor comerciale, mării competiției, precum și diversificării geografice și structurale a exporturilor². De asemenea, asumarea unor angajamente în cadrul ALS stimulează implementarea reformelor structurale și izolează procesul implementării de la vicisitudinile politice ulterioare – efectul de ancoră *lock-in effect*³.

Economia Republicii Moldova corespunde criteriilor menționate de vulnerabilitate economică, cum s-a dovedit în cazul embargourilor comerciale din partea Federației Ruse, și de concentrare a comerțului – în anul 2012 pe contul a patru țări (Rusia, Ucraina, România și Italia) s-a revenit la 61,9% din volumul exporturilor și 45,5 % din importuri⁴. Ținînd cont de acești factori, nu apare întrebarea de ce semnăm Acordul de Asociere cu UE și creăm ZLSAC, ci de ce mai devreme nu s-au depus eforturi de a include în politica comercială și de dezvoltare un număr mai mare de ALS cu alte țări, în afară de CSI.

² Snorri Thomas Snorrason, *The Theory of Trade Agreements, Economic Integration, Size of Economies, Trade Costs and Welfare*. În: *Asymmetric Economic Integration*, Springer, 2012.

³ M. Plummer, D. Cheong, S. Hamanaka, *Methodology for Impact Assessment of Free Trade Agreements*, 2010.

⁴ Conform datelor Biroului Național de Statistică.

Impactul ALS asupra sectorului industrial

Desigur, procesul de liberalizare economică, inclusiv semnarea ALS, aduce nu doar avantaje, ci și unele riscuri pentru țările mici în curs de dezvoltare. Astfel, companiile din țările mai dezvoltate și mai mari ar putea să profite mai mult din semnarea ALS, datorită avantajelor lor tehnologice și economiilor de scară. Acest fapt duce la eliminarea multor activități economice și la simplificarea structurii economiei în țările mici.

În studiile asupra efectelor liberalizării comerciale, s-a demonstrat impactul controversat al acestui proces asupra nivelului de industrializare a țărilor în curs de dezvoltare care au liberalizat intens comerțul extern în ultimele două decenii. Doar un număr limitat de țări au reușit să combine liberalizarea comerțului cu creșterea calitativă și diversificarea bazei industriale⁵. Au profitat din acest proces țările care au implementat consecvent reforme structurale și au avut o politică industrială sofisticată pentru susținerea financiară și instituțională a reformelor din acest sector.

Prin urmare, la prima vedere, s-ar părea că riscul deindustrializării în urma creării ZLSAC este iminent pentru Republica Moldova. Realitatea este însă mai crudă – deindustrializarea țării deja a avut loc. Astfel, valoarea adăugată a industriei prelucrătoare ca % din PIB a descrescut în ultimul deceniu, de la 18% la începutul anilor 2000 până la aproximativ 13% în ultimii ani, iar valoarea adăugată a sectorului industrial per total, în aceeași perioadă, a coborât de la 24 la 17% din PIB. Aceeași evoluție descendentă a suferit și comerțul cu produse prelucrate, ponderea acestei categorii din totalul de produse exportate a scăzut de la 34 la 22%⁶.

Această simplificare a economiei s-a reflectat și în evoluția raportului valoric între exporturi și importuri (*terms of trade*)⁷. Într-un deceniu, raportul valoric s-a inversat de la +200 mln. lei la -2436 mln. lei, continuând să se deterioreze. Aceste date arată că pentru a cumpăra o unitate de export noi trebuie să exportăm tot mai mult, procesul dat fiind caracteristic unui schimb comercial asimetric – produse cu nivel jos de prelucrare contra produselor cu nivel mai ridicat.

⁵ S.M. Shafaeddin, *Trade Liberalization and Economic Reform in Developing Countries: Structural Change or De-Industrialization?*, UNCTAD, WP No. 179, 2005.

⁶ *World Development Indicators*. Pe: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>.

⁷ În baza raportului valoric între exporturi și importuri, poate fi interpretat volumul de import pe care o țară poate să-l cumpăre pe unitate de export.

Luînd în considerare faptul că pînă la momentul actual Republica Moldova a făcut parte doar din zona de comerț liber cu CSI, a liberalizat comerțul aderînd la OMC și nu a implementat consecvent reforme structurale, putem conchide că deindustrializarea țării a fost consecința acestor procese. Contrar afirmațiilor cum că aderarea la Uniunea Vamală va contribui la susținerea industriei autohtone și stimularea comerțului, dinamica sectorului industrial și stagnarea/diminuarea ponderii comerțului cu această regiune demonstrează că a avut loc specializarea economiei naționale în baza avantajelor comparative statice, și nu a celor dinamice. Anume lipsa unui efect de ancoră asupra politicilor structurale a dus la diminuarea factorului capital și mărirea factorului muncă în structura creșterii economice.

De ce sectorul industrial?⁸

Dezbaterile în jurul Acordului de Asociere cu UE și ZLSAC au scos în evidență mai multe puncte de vedere asupra avantajelor comparative ale economiei naționale. În acest context, este important să fie clarificat rolul sectorului industrial în calitate de motor al creșterii economice. Cu toate că s-a micșorat numărul angajaților în acest sector și a scăzut ponderea în PIB în țările dezvoltate în ultimele decenii, productivitate a continuat să fie net majoră față de sectorul de servicii și agricultură. Astfel, conform datelor OCDE, rata de creștere a productivității în ultimele două decenii în țările industrializate a constituit, în

⁸ În curînd, Expert-Grup va publica un studiu privind importanța sectorului industrial în dezvoltarea economică.

industria prelucrătoare, în medie 3,07%, pe cînd în agricultură și servicii – doar 2,10%, respectiv 1,80%⁹.

Alt argument contra procesului „natural” al deindustrializării și diminuării rolului sectorului dat în creșterea economică este faptul că țările avansate au început demontarea sectorului dat doar după ce au atins un nivel de dezvoltare echivalent cu 12 000 USD pe cap de locuitor¹⁰. În Republica Moldova, precum și în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare, procesul a demarat mult mai înainte de fi atins acest prag, ducînd la deindustrializarea prematură¹¹. Anume creșterea ponderii sectorului de servicii și agricultură, cu productivități mai joase decît în sectorul industrial, diminuează rata de convergență cu țările dezvoltate și are drept consecință predominarea avantajelor statice.

Concluzii

Conform estimărilor, Acordul de Asociere cu UE și ZLSAC va contribui la creșterea economică a Republicii Moldova cu circa 6,4%¹². Liberalizarea comerțului cu UE presupune totuși și unele riscuri pentru calitatea creșterii economice a Republicii Moldova, în special din punct de vedere structural. Experiența internațională, precum și cea a economiei naționale în cadrul zonei de liber schimb CSI demonstrează că procesul de liberalizare a economiei, neînsoțit de reforme structurale consecvente, duce la simplificarea structurii economice și a comerțului, în favoare țărilor avansate.

Astfel, pe lîngă efectul economiilor de scară și deschiderea unei piețe enorme de desfacere, ZLSAC trebuie abordată și din punct de vedere a efectului de ancoră asupra proceselor de reforme din țara noastră. În privința aceastei, angajamentele asumate de către Moldova în cadrul acordului de asociere și avantajele ZLSAC, exigența partenerilor noștri și asistența tehnică/financiară vor contribui la îmbunătățirea mediului de afaceri, la mărirea competitivității, transferurilor tehnologice și, finalmente, vor oferi șansa de a restructura economia, ceea ce nu am reușit să facem timp de două decenii „pierdute”.

⁹ Calculele autorului în baza datelor OCDE. Vezi: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=LEVEL>.

¹⁰ R. Rowthorn, R. Ramaswamy, *Deindustrialization-Its Causes and Implications*, IMF, EI No. 10, 1997.

¹¹ D. Rodrik, *The Perils of Premature Deindustrialization*, Project Syndicate. Pe: www.project-syndicate.org/print/developing-economies--missing-manufacturing-by-dani-rodrik.

¹² A. Lupușor, D. Cenușă, A. Fală, *Quo vadis, Moldova: Integrarea Europeană, integrarea Eurasiatică sau statu-quo?*, Expert-Grup, 2013.

VI. LIBERALIZAREA VIZELOR: AVANTAJE, RISCURI ȘI SCENARII POSTLIBERALIZARE

Denis Cenușă

Valorificarea plenară a regimului fără vize poate avea loc doar dacă vor fi înțelese și identificate beneficiile, dar și riscurile acestuia. Articolul analizează principalele avantaje și riscuri prin prisma aspectelor politice, economice și sociale (atractivitatea pașaportului moldovenesc, remitențele etc.). Mai mult ca atât, sînt prezentate trei scenarii postliberalizare, cu descrierea impactului pe care îl poate avea fiecare scenariu asupra viabilității regimului fără vize.

Așteptări *versus* posibilități

Libera circulație în spațiul Schengen a devenit realitate pentru cetățenii moldoveni. Condițiile minime necesare pentru a beneficia de regimul fără vize constau în deținerea unui pașaport biometric, garantarea surselor de subzistență și respectarea perioadei de ședere pe teritoriul statelor Schengen (90 de zile în decurs de 180 de zile).

Primele reacții observate în rîndul multor moldoveni au fost mai degrabă rezervate. Sondajele arată că aprecierile „contra” și „pro” sînt înjumătățite¹. Un motiv al reticenței rezultă din obligația de a avea 50 de euro pentru fiecare zi pe durata călătoriei. Or, această regulă face regimul de vize inaccesibil pentru cetățenii cu salarii medii și mici, avînd în vedere că salariul mediu pe economie în ianuarie 2014 a constituit circa 3777 lei².

¹ Institutul de Politici Publice (IPP), Barometrul de Opinie Publică, aprilie 2014. Pe: http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf.

² Cîștigul salarial mediu pe economie, calculat pe toate sectoarele, pentru luna ianuarie 2014, potrivit datelor Biroului Național de Statistică. Pe: www.statistica.md.

Potrivit sondajelor, peste 80% din moldoveni nu au părăsit țara niciodată în ultimii cinci ani³. Totodată, doar 3% călătoresc frecvent (lunar sau o dată la două-trei luni), 2% – o dată la jumătate de an, 4% – o dată pe an, iar 8% – mai rar decît o dată pe an. Mai mult decît atît, moldovenii de la orașe călătoresc mai des decît cei de din mediul rural⁴. Adîțional, circa 30% din respondenți au părăsit țara în ultimii cinci ani cu scopul de a munci, 52% – pentru turism, circa 40% – pentru vizitarea rudelor și 13% au efectuat vizite de afaceri.

Dorința de a călători mai des după introducerea regimului fără vize a fost observată la 40% din respondenți, cu 13% mai puțin decît numărul celor dezinteresați. De asemenea, nu toți cetățenii consideră că anularea vizelor va facilita călătoriile în statele europene: 9% – dețin pașaport românesc, 20% – nu dispun de surse financiare suficiente și 34% – nu planifică deloc să plece din țară.

Primii indicatori postliberalizare

Numărul moldovenilor care tind să valorifice beneficiile noului regim este în creștere. Astfel, în prima săptămînă după liberalizarea vizelor, din totalul de 8 136 de moldoveni care au plecat din țară circa 25% (2 561 de persoane) au prezentat pașapoarte biometrice noi⁵. Peste două săptămîni, cifra s-a majorat considerabil, constituind 14 654 de persoane cu pașapoarte biometrice⁶, fără a fi însă specificat procentul exact al deținătorilor de pașapoarte biometrice noi.

Unii sînt de părerea că valul de plecări va fi în scădere în perioada imediat următoare. Oricum, potrivit datelor ÎS „Registru”, interesul pentru pașapoartele biometrice a sporit după liberalizarea vizelor. Astfel, în luna aprilie curent au fost recepționate circa 40 000 de cereri, față de 19 000 în 2013⁷. Datele din sondaje arată că circa 18% din moldoveni planifică să-și perfecteze pașapoarte

³ IPP, Barometrul de Opinie Publică, aprilie 2014.

⁴ Vizite în țările UE după mediul de reședință: niciodată în ultimii cinci ani: rural – 92%, urban – 72%; o dată pe an: rural – 1%, urban 9%. Barometrul de Opinie Publică, aprilie 2014.

⁵ Poliția de frontieră, *Primii 8000 de moldoveni au mers fără vize în Uniunea Europeană*, 5 mai 2014. Pe: <http://border.gov.md/index.php/ro/1116-05-mai-2014>.

⁶ Poliția de frontieră, *Situația la frontieră, bilanțul săptămînii*, 12 mai 2014. Pe: <http://border.gov.md/index.php/ro/1129-12-mai-2014>.

⁷ *Cu cît a crescut numărul cererilor pentru perfectarea pașapoartelor biometrice*, 8 mai 2014. Pe: <http://unimedia.info/stiri/video-cu-cat-a-crescut-numarul-cererilor-pentru-perfectarea-pasapoartelor-biometrice-76119.html>.

biometrice, iar alte 9% deja dispun de acesta⁸. În prezent, circa un milion de cetățeni au intrat în posesia documentului dat, inclusiv 50.000 de locuitori din regiunea transnistreană⁹.

Avantajele regimului fără vize

Eliminarea vizelor oferă beneficii semnificative, contribuind la intensificarea contactelor interumane, facilitarea migrației circulare, precum și la avansarea relațiilor bilaterale între Chișinău și Bruxelles. Mai jos sînt prezentate cele mai importante avantaje de ordin politic, economic și social:

Avantaje politice

Valoarea aduăgată a pașaportului moldovenesc. Liberalizarea vizelor îmbunătățește semnificativ imaginea țării în cadrul UE, apropiind-o de statele din Balcanii de Vest, care au obținut acest regim în anii 2009-2010. Cu toate acestea, anularea vizelor nu are un impact determinant în procesul de integrare europeană, dar cu certitudine indică un anumit progres în atingerea obiectivului european. Evident, acest progres sporește atractivitatea pașaportului moldovenesc, care permite moldovenilor să circule fără vize în circa 90 de țări, iar odată cu liberalizarea vizelor se va poziționa mai bine în clasamentul celor mai acceptabile pașapoarte din lume (în 2013, Moldova ocupa locul 68¹⁰ din 93). Acest fapt poate minimiza interesul pentru pașapoartele românești, dar numai parțial. Or, liberalizarea vizelor pentru Republica Moldova nu presupune accesul pe piața muncii UE de care beneficiază România (locul 21¹¹), începînd cu 2014, deja în toate statele membre. Sondajele demonstrează că pentru cel puțin 9% din moldoveni, posesori ai pașapoartelor românești, liberalizarea vizelor nu facilitează călătoriile în UE. Totodată, ultimele date disponibile denotă că cel puțin 500 000 de moldoveni deja au obținut cetățenia statului vecin¹².

⁸ IPP, Barometrul de Opinie Publică, aprilie 2014.

⁹ *Moldova Exempted from EU Visa Requirements*, 28 aprilie 2014. Pe: <http://www.moldova.org/moldova-exempted-eu-visa-requirements>.

¹⁰ *The Henley and Partners Visa Restriction Index*. Pe: <http://www.straitstimes.com/news/singapore/more-singapore-stories/story/which-passports-are-most-accepted-around-the-world-20140>.

¹¹ Idem.

¹² Vezi: <http://www.fundatia.ro/?q=blog/pericolul-nev%C4%83zut-al-moldovenilor-cu-pa%C5%9Faport-rom%C3%A2nesc>, noiembrie 2013.

Democratizare, modernizare și europenizare. Intensificarea contactelor între diverse categorii de moldoveni cu spațiul european (la nivel de afaceri, studii, turism și cultură) va contribui în mod iminent la consolidarea pluralismului de idei și, prin urmare, a democrației. Totodată, se creează premise clare pentru circulația ideilor și răspîndirea valorilor și practicilor europene (intoleranță față de corupție, transparență, respect față de drepturile omului, activism civic etc.). Astfel, beneficiarii regimului fără vize se vor familiariza și vor prelua modele de comportament comune pentru cetățenii europeni. Pe termen mediu și lung, aceștia pot deveni un element important al societății, care va impulsiona democratizarea, modernizarea și europenizarea țării.

Avantaje economice

Un pas înainte pentru „migrația circulară“. Regimul fără vize nu are o legătură directă cu migrația în scopul muncii, ba chiar o exclude. Totuși liberalizarea vizelor creează condiții pentru ca moldovenii care muncesc în Europa, legal, dar și ilegal, să fie antrenați în „migrația circulară“. Mai mult decît atît, UE tinde să încurajeze migrația muncitorilor sezonieri, cu condiția că aceștia se angajează legal și își păstrează reședința în țara terță¹³. Bineînțeles, „migrația circulară“ la nivel individual nu poate fi nicidecum dirijată. De aceea, se impune necesitatea valorificării Parteneriatului de Mobilitate¹⁴ focusat pe migrația legală, dar și combinarea acestuia cu liberalizarea vizelor. Prin urmare, „migrația circulară“ va permite unificarea unor grupuri mai largi de emigranți, dar și o mai bună gestionare la toate etapele migrației, asigurînd revenirea muncitorilor în țară. Dar aceasta depinde foarte mult de inițiativele statelor membre în întîmpinarea muncitorilor temporari din afara UE¹⁵. În cazul Republicii Moldova, un exemplu plauzibil de „migrație circulară“, aranjată la nivel oficial de către un stat european, este Polonia¹⁶. Cu toate acestea, în prezent, subiectul este foarte sensibil,

¹³ *Commissioner Malmström welcomes European Parliament vote on migrant seasonal workers*, 5 februarie 2014. Pe: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-82_en.htm.

¹⁴ *Mobility partnerships, visa facilitation and readmission agreements*. Pe: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/mobility-partnerships-visa-facilitation-and-readmission-agreements/index_en.htm.

¹⁵ *Mobility Partnerships – what impact do they have on legal migration and mobility*. Pe: <http://www.migrationpolicycentre.eu/mobility-partnerships-what-impact-do-they-have-on-legal-migration-and-mobility/>.

¹⁶ *Circular Migration in Eastern Countries*. Pe: <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RR-30.pdf>.

avînd în vedere faptul că 49% din cetățenii europeni consideră șomajul drept principala preocupare în țările lor¹⁷.

Sporirea remitențelor și beneficii pentru turism. Potrivit unor calcule, liberalizarea vizelor ar putea conduce la sporirea remitențelor de la muncitorii moldoveni aflați în Europa cu circa 20%, dar cu un eventual impact negativ asupra forței de muncă locală (în special, asupra celor care au calificări joase și a persoanelor angajate în sectorul agricol informal)¹⁸. De asemenea, grație unei „migrații circulare” bine gîndite, pot fi reduse urmările nefaste ale restricționării accesului moldovenilor pe piața de muncă rusească. Adițional, anularea vizelor va avea impact pozitiv asupra anumitor sectoare ale economiei naționale, în particular fiind vorba de serviciile din sectorul turistic. Or, eliminarea cerinței obligatorii de a deține vize Schengen poate diminua prețul ofertelor, dar și costurile procedurale legate de aplicarea pentru vize la ambasadale țărilor UE.

Avantaje sociale

„**Speranțe demografice**”. Anularea vizelor poate impulsiona relațiile în interiorul familiilor migranților, contribuind la integritatea familiilor și, respectiv, durabilitatea lor. Prin urmare, vor apărea condiții pentru a minimiza impactul migrației asupra securității demografice.

Riscuri postliberalizare

Beneficiile liberalizării vizelor sînt incontestabile, dar acestea nu trebuie percepute ca ceva imuabil și ireversibil. Or, persistă riscuri ce pot afecta, fie parțial, fie radical, durabilitatea regimului fără vize. Iată care ar fi acestea:

Riscuri politice

Efectul „angajamentelor întrerupte” față de UE. Rezultatele alegerilor parlamentare preconizate pentru noiembrie 2014 pot produce modificări în ecuația de guvernare, fragilizînd regimul fără vize. În lipsa unei guvernări ce va conserva angajamentele față de UE, regimul fără vize poate fi, în cele din urmă, revizuit. Deocamdată este imprevizibilă reacția partenerilor europeni vizavi de

¹⁷ Eurobarometer survey: trust and optimism are growing across the European Union, mai 2014. Pe: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-543_en.htm

¹⁸ Expert-Grup, *Simulation of Economic Impact of Visa-free regime between Moldova and the EU*, february 2011. Pe: file:///C:/Users/Laptop%20CNTM/Downloads/Simulation_of_economic_impact_of_visa-free_regime_between_Moldova_and_EU.pdf

eventuala schimbare radicală a agendei externe a conducerii de la Chișinău. În mod evident, orice încercare de a anula obligațiile anterioare, inclusiv în domeniul regimului de vize, poate duce la revizuirea facilităților oferite de către UE. Principala provocare în cazul unei ipotetice reveniri a PCRМ la guvernare ar fi anularea cadrului legal inerent procesului de liberalizare a vizelor, care se referă și la Legea privind asigurarea egalității. Or, împotrivirea față de adoptarea acestei legi, dar și orientarea externă spre Est a formațiunii date vor face practic imposibilă păstrarea acestei legi în varianta actuală. Schimbarea regulilor jocului va determina UE să ia o poziție fermă, invocând „condiționalitatea” angajamentelor anterioare și imposibilitatea schimbării *statu-quo*ului în funcție de culoare guvernărilor din țările terțe.

Riscuri instituționale

„Problema minorităților” și eventualii azilanți. Eficiența gestionării fluxului migraționist și minimizarea cazurilor de abuz față de regimul fără vize constituie obiectivele de bază ale autorităților. Provocările din acest domeniu se referă la efectele schimbărilor politice și la subminarea angajamentelor față de UE, în special în domeniul protecției minorităților. Neprotejarea drepturilor minorităților poate crea teren propice pentru posibile solicitări de azil. Actualmente, în Moldova nu există această problemă, deși a fost observată în cazul țărilor din Balcanii de Vest, care au fost avertizate cu reintroducerea regimului de vize de către unele state europene¹⁹. Mai mult decât atât, o zonă de risc o constituie regiunea transnistreană, necontrolată de autorități, militarizată și ostilă față de malul drept. Din acest punct de vedere, este importantă atragerea Tiraspolului, dar în primul rând a populației din regiune, în procesele de „euro-integrare” inițiate pe malul drept și nepermiterea „dezghețării conflictului”.

Efectul corupției. Există anumite incertitudini legate de capacitatea autorităților de a asigura autenticitatea pașapoartelor biometrice. Apare pericolul eventualelor multiplicări ale cazurilor de falsificare a actelor, din cauza corupției existente în cadrul instituțiilor publice. Această problemă este stringentă și în contextul sporirii interesului pentru pașapoartele moldovenești pe „piața neagră” din țările vecine (cum ar fi Ucraina).

„Turismul în scopul muncii”. În pofida riscului de a primi amenzi (pînă la 3 000 de euro), și interdicției de călătorie în statele din spațiul Schengen (de la 1 la 5 ani), trebuie să admitem că vor exista tentative și cazuri de nerespectare a condițiilor regimului fără vize. În faza inițială, este dificilă identificarea per-

¹⁹ Expert-Grup, *Patru provocări majore după liberalizarea regimului de vize*, 27 aprilie 2014. Pe: <http://expert-grup.org/ro/comentarii/item/953-provocari-liberalizare-vize>.

soanelor care ar putea folosi regimul fără vize contrar destinațiilor prevăzute (turism, evenimente culturale, educaționale, afaceri sau întâlniri cu familia etc.). Or, „turismul în scop de muncă” este foarte probabil, deși în proporție mică, din cauza potențialului migraționist deja consumat al țării. Potrivit sondajelor, 41% din respondenți confirmă că scopul vizitelor în perioada postliberalizare ar fi pentru căutarea unui loc de muncă, 45% – pentru a se revedea cu rudele, 61% – în scop de turism și doar 11% – pentru afaceri²⁰. Totuși circa 14 % din respondenți declară cu certitudine că vor pleca la muncă în UE pe termen scurt (6 luni – 1 an).

În loc de concluzie

Remarcăm faptul că atât avantajele, cât și riscurile se pot manifesta în funcție de scenariile care implică deciziile și acțiunile unor factori diferiți. Potrivit **scenariului pozitiv**, angajamentele față de UE și statele membre nu vor suferi schimbări majore după alegerile parlamentare, fiind păstrat cadrul politic favorabil pentru viabilitatea regimului fără vize.

Dacă vom asista la un **scenariu moderat**, cu reformatarea guvernării, se poate produce schimbarea vitezei în relația cu UE, dar nu și substituirea sa definitivă cu „proiectele euroasiatice” coordonate de Rusia. UE poate alege să demonstreze flexibilitate sau, din contra, poate insista pe condiționalitate exhaustivă, fără a accepta compromisuri. Mai curînd, părțile vor schimba accen-

²⁰ IPP, Barometrul de Opinie Publică, aprilie 2014.

tele, iar Chișinăul va îngheța parțial agenda europeană, dar nu într-atît încît să afecteze regimul fără vize.

Revizuirea definitivă a regimului fără vize este posibilă în cazul unui **sce-nariu negativ**. Acesta poate fi determinat de abandonarea definitivă a agendei europene în favoarea opțiunii euroasiatice, prin care subînțelegem și refuzul de a îndeplini angajamentele față de UE (legate de gestionarea migrației, legislația antidiscriminare, menținerea ordinii publice etc.). Prin urmare, vor apărea suficiente premise pentru suspendarea liberalizării vizelor și, respectiv, revenirea la regimul facilitat de vize, aplicat anterior.

În fine, durabilitatea regimului liberalizat de vize depinde de scenariul care va prinde contur, fapt care va deveni clar la finele lui 2014.

VII. ALTERNATIVA INTEGRĂRII EUROPENE – UNIUNEA ECONOMICĂ EURASIATICĂ

Igor Boțan

Principiile fundamentale ale Uniunii Economice Eurasiatice

Ideea creării Uniunii Economice Eurasiatice (UEE), ca platformă de atragere într-un megaproiect integraționist a fostelor republici sovietice, a fost lansată de Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, în octombrie 2011, odată cu publicarea în ziarul *Izvestia* din 5 octombrie 2011 a articolului intitulat *Noi propunem un model de integrare supranațională*. Tezele de bază ale proiectului sînt următoarele:

- Uniunea Economică Eurasiatică se va constitui ca unul dintre polii unei lumi multipolare și va fi, totodată, o punte între Uniunea Europeană și regiunea dinamică a Pacificului;
- la baza UEE, ca parte a Europei Mari, vor sta principii și valori universale de integrare – libertatea, democrația, concurența liberă în economie, astfel încît participanții la proiectul UEE să se integreze mai repede în Europa;
- etapele integraționiste prevăd trecerea de la CSI la Uniunea Vamală, Spațiul Economic Unic, pentru a ajunge la UEE cu 165 de milioane de consumatori, cu o legislație unificată și cu asigurarea libertății circulației libere a capitalului, serviciilor, forței de muncă;
- instituțiile supranaționale ale UEE vor avea menirea să asigure reguli comune în domeniile economiei, concurenței, reglementărilor tehnice în agricultură, transport etc;
- politicile migraționiste vor avea la bază cele mai bune practici ale zonei Schengen;
- crearea și dezvoltarea UEE va avea, la o anumită etapă, drept sarcină crearea unei zone de comerț liber cu UE etc.

Așadar, președintele Vladimir Putin intenționa să adapteze principiile pe care a fost constituită UE la condițiile spațiului postsovietic. De la bun început însă, au existat semne de întrebare în privința aplicabilității principiilor UE pentru crearea UEE. Totuși, partea atractivă a ofertei președintelui Putin a fost legată de posibilitatea explorării unui potențial economic bazat pe resursele Rusiei.

Crearea Uniunii Economice Eurasiatice

Pe data de 29 mai 2014, președinții Rusiei, Belarusului și Kazahstanului au semnat acordul de constituire a Uniunii Economice Eurasiatice (UEE), care va intra în vigoare pe 1 ianuarie 2015. În document se menționează că scopul principal urmărit de țările semnatare este: asigurarea libertății circulației bunurilor, serviciilor, capitalului și a forței de muncă; coordonarea politicilor economice între statele semnatare. Documentul și anexele la acesta reproduc preponderent conținutul unor documente adoptate anterior de către satele semnatare. Din cele patru titluri ale acordului, Titlul II și III, care conțin mai mult de jumătate din cele 118 articole ale documentului, sînt pur și simplu reproduse așa cum fusesse scrise în Acordul privind Uniunea Vamală (UV) din 2009 și în Acordul privind Spațiul Economic Unic (SEU) din 2011. Titlul I al acordului este dedicat formării unor instituții noi, care, la o lectură mai atentă, se dovedesc a fi, de fapt, cele vechi, dar cu titulaturi noi. Astfel, au fost reconstituite Consiliul Suprem la nivelul șefilor de state, Consiliul interguvernamental la nivelul șefilor de guverne și Judecătoria UEE. Comisia Economică Eurasiatică rămîne organul executiv principal al UEE. Doar în Titlul IV, dedicat perioadei de tranziție, se regăsesc prevederi referitoare la procesul de integrare din cadrul UEE. Potrivit Titlului IV, cele mai sensibile probleme referitoare la comerțul cu hidrocarburi și cooperarea în sfera financiară, în spațiul UEE, vor fi înlăturate către 2025. În privința înlăturării barierelor tarifare și netarifare în domeniul electroenergetic, se prevede că situația ar trebui să fie rezolvată către 2019. Singura problemă care urmează să fie soluționată relativ rapid ține de eliminarea, către 1 iulie 2016, a barierelor în comerțul cu produse farmaceutice și echipament medical.

Este de remarcat că aceste prevederi, dedicate perioadei de tranziție, cu excepția creării către 2025 a unui megaregulator financiar în Astana, se referă la circulația mărfurilor și la existența unei piețe comune de mărfuri, adică presupun faza Uniunii Vamale, avînd foarte puțin în comun cu pretenția anunțată de creare a unei Uniuni Economice. Nu încapе îndoială că procesele integraționiste sînt necesare și utile, întrucît orice barieră comercială generează pierderi de resurse și micșorează cererea pe piața de desfacere, iar înlăturarea barierelor,

dimpotrivă, stimulează cererea, deci și producerea, dar mai ales concurența, iar în consecință generează locuri de muncă.

De fapt, constituirea recentă a UEE nu a schimbat foarte multe lucruri în relațiile dintre Rusia, Belarus și Kazahstan. O realizarea autentică este doar cea referitoare la introducerea tarifelor vamale comune în raport cu alte state și comunități de state. Tarife de import între cele trei state, practic, nu existau încă de la constituirea Comunității Statelor Independente în 1992. Era important ca în cadrul Uniunii Vamale să fie eliminate barierele netarifare în comerțul dintre cele trei state, legate de: standardele tehnice; recunoașterea reciprocă a normelor sanitare; reglementarea cotelor de intrare pe piață etc. În acest sens, ca să înțelegem mai bine cât de importantă este eliminarea barierelor netarifare, este suficient să ne amintim de recentul „război al lactatelor” dintre Rusia și Belarus, când un partener interzicea pătrunderea produselor altui partener pe piața internă de desfacere. Este de remarcat că după constituirea Spațiului Economic Unic s-a ajuns la înțelegerea de a promova politici coordonate în domeniile: macroeconomic; prestarea serviciilor; subsidiile în industrie etc. Dar aceste lucruri sînt insuficiente pentru a putea vorbi despre o piață comună. Deocamdată, nu se poate vorbi nici despre libera circulație a mărfurilor, cel puțin atîta timp cît nu vor fi eliminate toate barierele netarifare. De aceea, pînă se va ajunge, în perspectivă, la formarea pieței unice a serviciilor, va trebui să fie înlăturate toate barierele în calea pieței unice a mărfurilor. Așadar, se va putea vorbi despre o Uniune Economică Eurasiatică într-o perspectivă mai îndepărtată, după ce, de o manieră consecventă, va fi formată o piață unică a mărfurilor, apoi o piață unică a serviciilor și, în definitiv, o adevărată uniune economică, în care realmente vor exista cele patru libertăți economice, referitoare la libera circulație a mărfurilor, serviciilor, capitalului și a forței de muncă.

Este foarte important faptul că înlăturarea treptată a barierelor economice va provoca redistribuirea resurselor în interiorul UEE. În acest sens, există o situație destul de controversată legată de faptul că în afara acordurilor referitoare la Uniunea Vamală, Spațiul Economic Unic și Uniunea Economică Eurasiatică, există acorduri bilaterale între Rusia și Belarus în privința exportului de petrol și gaz rusec pe piața Belarusului fără tarife vamale, adică la un preț mult sub cel de piață. Prelucrarea petrolului la rafinăriile din Belarus și exportul produselor respective a fost, de-a lungul anilor, piatra de poticnire în relațiile dintre cele două țări. Din acest gen de relații, Belarus avea un câștig anual de aproximativ 10 miliarde de dolari, dintre care 4 miliarde erau transferate Rusiei în calitate de compensații bugetare pentru preferințele oferite. Cele 6 miliarde rămase erau considerate de către Rusia drept suport economic anual pentru Belarus, suport echivalent cu aproximativ 10% din PIB-ul acestei țări. Aceasta este explicația bunăstării relative a Belarusului și a relațiilor speciale dintre cele două state. Problema este că autoritățile belaruse își doresc o recompensă și mai mare pentru aderarea la UEE, și anume renunțarea și la cele 4 miliarde de dolari compensații la bugetul Rusiei. De dragul semnării, pe 29 mai 2014, a acordului privind UEE, autoritățile Rusiei au renunțat la soluționarea explicită a acestei probleme, acceptînd ca în 2015 Belarusul să compenseze bugetului Rusiei cu 2 miliarde de dolari, adică doar 50% din ceea ce plătea anterior, iar din 2016 să nu mai compenseze nimic. Așadar, prețul pe care urmează să-l achite Rusia Belarusului pentru constituirea UEE va fi de 10 miliarde de dolari anual, ceea ce va constitui aproximativ 15% din PIB-ul acestei țări.

Acest exemplu este foarte important pentru înțelegerea relațiilor din interiorul UEE. Vorba e că celălalt parter, Kazahstanul, este, la fel ca Rusia, foarte bogat în zăcămintele de hidrocarburi, de aceea nu a reacționat la cerințele Belarusului față de Rusia și nu a recurs la condiționările de semnare a acordului UEE. Însă, în eventualitatea aderării la UEE a altor state din spațiul CSI, vor apărea întrebări referitoare la tratamentul preferențial pentru Belarus. Ceea ce va provoca probleme mari pentru stabilitatea eventualei UEE lărgite. În acest sens, este edificator exemplul lansării în 2003, în cadrul summitului CSI de la Ialta, a discuțiilor privind constituirea Spațiului Economic Unic și comerțul liber, fără bariere tarifare și netarifare, cu hidrocarburi în cadrul CSI. Atunci, Rusia s-a împotrivit inițiativei Ucrainei, în sensul celor expuse mai sus. Drept răspuns, Ucraina, Moldova și alte state din CSI au îmbrățișat vectorul integrării europene, întrucît o concurență economică sănătoasă în spațiul CSI era imposibilă din cauza diferenței foarte mari a prețurilor la agenți energetici în țările bogate în hidrocarburi și cele care nu dispun de aceste resurse.

Reacția Rusiei la asocierea Republicii Moldova și Ucrainei la UE

Autoritățile Federației Ruse au reacționat negativ la intențiile țărilor din Parteneriatul Estic de a semna acordurile de asociere cu UE. Cu câteva luni înainte de semnarea de către Ucraina și parafarea acordurilor de asociere de către Republica Moldova și Armenia, în cadrul summitului de la Vilnius, Federația Rusă a introdus embargouri comerciale împotriva Ucrainei și Republicii Moldova, pe de o parte, convingînd Armenia, pe de altă parte, să renunțe la asociere cu UE printr-o ofertă de protecție de Azerbaidjan, cu care Rusia tocmai încheiase o înțelegere de vânzare de armament. Embargourile Rusiei împotriva Republicii Moldova și Ucrainei au fost motivate de temerile Rusiei că produsele europene, de calitate înaltă și la preț redus, ar putea pătrunde pe piețele celor două țări în baza liberului schimb, iar apoi, în baza aceluiași regim de liber schimb, ar putea pătrunde pe piața Rusiei, prejudiciindu-i interesele economico-comerciale.

Această argumentație este defectuoasă, fiindcă, așa cum UE dispune de mecanisme de verificare a originalității produselor importate pe piața europeană, fără a recurge la impunerea embargourilor, și Rusia dispune de aceleași mecanisme de verificare. Aceste argumente au fost suficiente pentru ca, după semnarea, pe 27 iunie 2014, a acordurilor de asociere, Rusia să-și schimbe puțin mesajul, anunțînd că va renunța la regimul de liber schimb cu Republica Moldova și Ucraina, introducînd taxe de import echivalente celor pentru statele care nu sînt parte la acordul de liber schimb din cadrul CSI. În principiu, Rusia poate proceda astfel, în conformitate cu anexa nr. 6 a acordului privind zona de comerț liber din spațiul CSI. Reglementările referitoare la originea mărfurilor prevăd că aceasta este autentică, chiar dacă conține componente de import, numai în cazurile în care au suferit o prelucrare adăugătoare suficientă pe teritoriul respectiv, pentru a-și schimba clasificare. Adică i s-a atribuit o valoare adăugată substanțială sau, să zicem, un produs din domeniul farmaceutic, nu conține materiale de import din UE ce depășesc mai mult de 5% din costul final a produsului exportat pe piața rusă.

Numai că anexa invocată se referă la situații concrete. De exemplu, dacă după semnarea acordurilor de asociere cu UE Ucraina și Republica Moldova ar începe să exporte în Rusia cantități mult mai mari de produse, care ar pune în pericol industria Uniunii Vamale. Mai mult, renunțarea Rusiei la regimul de comerț liber cu Ucraina și Moldova ar trebui să aibă loc doar după consultări care să clarifice situația și să permită identificarea pericolelor reale pentru industria Uniunii Vamale. Problema e că astfel de pericole nu numai că nu există, ci, dimpotrivă, sînt excluse, cel puțin pentru o anumită perioadă, ca urmare a embargourilor impuse de Rusia. Acestea din urmă au dus la diminuarea sem-

nificativă a exporturilor moldovenești și ucrainene pe piața rusească. Iar în cazul Ucrainei, există pericole de altă natură – Rusia nu poate primi produsele industriale ucrainene de care are nevoie stringentă.

Că problemele iscate sînt de natură politică și nu comercială, ne-o demonstrează chiar statistica comercială din ultimii ani, care arată că argumentele și temerile invocate de Federația Rusă sînt exagerate. De exemplu, tarifele pentru produse europene pe piața ucraineană sînt în mediu cu 10-15% mai mici decît pe piața Uniunii Vamale: peștele, produsele farmaceutice, echipamentele pentru căile ferate sînt importate din UE în Ucraina fără aplicarea tarifelor vamale, iar în cazul UV, acestea sînt de 15-20%; pentru produsele lactate, Ucraina aplică tarife de 10, iar UV de 15-20%; pentru autoturisme, Ucraina aplică tarife de 10%, iar UV de 25%. Cu toate acestea nu au fost semnalate probleme cu reexportul din Ucraina a acestor bunuri pe piața rusească. Există și exemple ce denotă că reexportul nu se practică nici în sens invers, chiar dacă produsele cerealiere se importă în Rusia cu un tarif de 10%, iar în Ucraina – 15-20%. Așadar, experții ruși ajung la concluzia că semnarea acordurilor de asociere cu UE de către Ucraina și Republica Moldova nu comportă niciun fel de riscuri pentru Rusia.

În plus, o eventuală introducere a unor tarife vamale față de Ucraina sau Moldova nu poate să fie adoptată doar la dorința Rusiei, ci trebuie coordonată cu Belarus și Kazahstan, urmînd să fie adoptată o decizie consensuală, fiindcă ea va viza toți partenerii Rusiei din cadrul uniunii vamale. Este puțin probabil ca Belarusului să-i convină introducerea tarifelor vamale pentru produsele ucrainene, întrucît piața ucraineană este foarte importantă pentru cea belarusă, iar măsurile de răspuns din partea autorităților ucrainene vor fi iminente. Într-adevăr, schimburile comerciale dintre Belarus și Ucraina au fost de cca 6 miliarde de dolari în 2013, ceea ce reprezintă, după cum am constata deja, aproximativ 10% din PIB-ul Belarusului și doar cca 3% din PIB-ul Ucrainei. De aceea, introducerea tarifelor vamale în comerțul UV cu Ucraina va aduce pierderi semnificative Belarusului. Cel puțin Belarusul va avea de pierdut mai mult în relațiile sale comerciale bilaterale cu Ucraina, întrucît numai produsele petroliere exportate anual de Belarus în Ucraina valorează aproximativ 3 miliarde de dolari. Exemplul de mai sus este edificator și pentru Republica Moldova, fiindcă este puțin probabil ca aceasta, fiind mult mai slabă și cu un volum comercial mult mai mic, să fie tratată separat de Ucraina, împreună cu care a semnat acordul de asociere la UE.

Imediat după semnarea acordurilor de asociere, Rusia a anunțat că va începe consultări cu Ucraina și Republica Moldova. S-a argumentat deja că aceste consultări ar putea fi pretext pentru renunțarea la comerțul liber în zona CSI,

care ar putea afecta interesele Belarusului, care, la rîndul său, s-ar putea opune intențiilor Rusiei. Dar și în eventualitatea găsirii de către Rusia a unor modalități de a introduce tarife vamale pentru produsele moldovenești și ucrainene doar pe piața rusă, lucrurile nu sînt atît de simple și inofensive. Procedînd astfel din considerente politice, Rusia ar submina ideea însăși a unei uniuni vamale, dar mai ales a Uniunii Economice Eurasiatice, care presupune o integrare profundă cu o piață comună, pentru care excepțiile cu substrat politic sînt pur și simplu periculoase. În plus, introducerea tarifelor vamale în comerțul cu Ucraina ar dăuna Rusiei, fiindcă ridicarea barierelor slăbește concurența și produce consecințe negative de durată.

VIII. ASIGURAREA SECURITĂȚII ENERGETICE A REPUBLICII MOLDOVA: INSTRUMENTE VIABILE ȘI APLICAREA LOR

Nadejda Afanasieva, expert ADEPT

Asigurarea energetică a căpătat noi valențe pe continentul european în ultimii 10-15 ani, aceasta incluzînd deținerea de resurse energetice suficiente, accesul la ele și transportarea sigură. Faptul se explică prin creșterea interdependenței dintre resursele naturale, în special cele energetice, și dezvoltarea macroeconomică a statelor și regiunilor, care au reconfigurat substanțial raporturile între diferiți actori internaționali în Europa și în lume. Republica Moldova nu este o excepție în cazul dat. Deoarece dezvoltarea economică a unei țării depinde foarte mult de resursele energetice, asigurarea energetică a devenit o ramură strategică pentru fiecare stat, inclusiv pentru țara noastră.

Instrumentele existente pentru asigurarea securității energetice autohtone trebuie analizate pe plan extern și intern. **Pe plan extern**, se cer menționate următoarele oportunități internaționale ce pot fi valorificate în contextul asigurării securității energetice moldovenești:

– *Oportunitățile și provocările Republicii Moldova în calitatea sa de membru al Comunității Energetice Europene.*

În prezent, guvernul de la Chișinău trebuie să implementeze prevederile „Pachetului energetic III” (*adoptat în 2009*), care presupune: demonopolizarea pieței energetice autohtone prin divizarea producerii, transportului și distribuției în domeniul gazier și al energiei electrice; eliminarea discriminării între furnizori și producători (*indiferent dacă aceștia sînt deja pe piață sau intenționează să intre*), ceea ce ar stimula concurența; asigurarea accesului pentru orice companie care intenționează să intre pe piața energetică internă a statului; acordarea împuternicirilor mai mari autorităților regulatorii.

În momentul de față, există mai multe bariere și contradicții în cadrul negocierilor între Republica Moldova și Rusia privind semnarea unui nou acord de import al gazelor naturale, adoptarea unei soluții finale fiind anulată de mai multe ori. În acest sens, Guvernul Republicii Moldova a făcut și unele cedări, amânând implementarea „Pachetului energetic III” de la 2016 către 2020.

– *Programul Platformei Parteneriatului Estic privind securitatea energetică și inițiativele sale emblematice.*

Cursul multilateral al Parteneriatului Estic este avansat printr-o serie de inițiative emblematice. Aceste inițiative vor da un impuls suplimentar, un conținut concret și mai multă vizibilitate Parteneriatului. Ele ar trebui să fie îndreptate spre mobilizarea suportului din partea mai multor donatori, a finanțării din partea diferitelor instituții financiare internaționale și a investițiilor din sectorul privat.

Una din inițiativele concludente¹ legate de securitatea energetică este proiectul Piețele energetice regionale și eficiența energetică (Diversificarea aprovizionării cu energie: coridorului energetic sudic). Integrarea piețelor de energie și interconectarea rețelelor sînt instrumente esențiale în procesul de sporire a eficienței energetice, de îmbunătățire a securității aprovizionării și de contribuire la realizarea obiectivelor privind schimbările climatice. De asemenea, sînt necesare eforturi pentru a realiza o mai bună utilizare a eficienței energetice în aval (clădiri, sector industrial) și extinderea utilizării surselor regenerabile. Progresul este împiedicat de lipsa unui cadru adecvat de reglementare și politică, inclusiv de armonizare la nivel regional, precum și de necesitatea de a mobiliza investițiile necesare.

De la bun început, Parteneriatul Estic (PaE) are oportunitatea de a deveni o platformă eficientă a Politicii Europene de Vecinătate și de a contribui la democratizarea și dezvoltarea economică a tuturor celor șase țări participante. Patru direcții principale (platforme) ale PaE se află în strînsă legătură și sînt organizate în funcție de principalele probleme din țările PaE. Instituțiile sînt formate. Documentele sînt elaborate și, în mare parte, adoptate. A venit timpul pentru acțiuni, proceduri și implementări.

– *Proiecte energetice internaționale de care ar putea beneficia Republica Moldova în contextul asigurării securității sale energetice.*

În ultimii ani, în Zona Extinsă a Mării Negre, care ar cuprinde Europa de Est, de Sud-Est, Caucazul și Turcia, sînt preconizate mai multe proiecte energetice în domeniul gazelor naturale:

¹ *Regional Energy Markets & Energy Efficiency. An Eastern partnership Flagship initiative.* Pe: http://eeas.europa.eu/eastern/initiatives/docs/fs_regional_energy_canciani_.pdf.

• Proiectele cu privire la exploatarea zăcămintelor **de gaze de șist** în Europa Centrală și de Est, care pot fi profitabile doar după anul 2017-2018. Aceste proiecte au drept obiectiv diversificarea rutelor de transport și a statelor-partenere în domeniul gazelor naturale, ceea ce ar reprezenta alternative comerciale reale la gazul rusesc. Totodată, viabilitatea acestor proiecte depinde de lucrări tehnice complexe, care necesită timp. În vecinătatea Republicii Moldova, state precum Polonia, Ucraina și România sînt lideri la acest capitol, dezvoltarea industriei de profil fiind susținută politic în aceste țări. Astfel, în România și Ucraina, companiile Royal Dutch Shell și Chevron deja au contracte de explorare și exploatare a zăcămintelor respective, ale căror rezerve se estimează la 3,6 trilioane m³ în Ucraina și 1,4 trilioane m³ în România.

În ceea ce privește Ucraina, un element destul de important în domeniul geo-energetic al acestui stat îl reprezintă anume explorarea unor zăcămintele de șist, care a fost închisă în perioada sovietică și a căror rezerve sînt suficiente să asigure necesarul țării pentru un secol. La începutul anului 2012, autoritățile de la Kiev au organizat o licitație pentru drepturi de explorare a zăcămintelor de gaze, la care au participat trei dintre cele mai mari companii petroliere la nivel mondial: Royal Dutch Shell, ExxonMobil și Chevron. La licitație a fost scoasă o participație de pînă la 70% la un proiect de la zăcămintul Oleska din vestul țării și de la Iuzivska în est. Conform estimărilor, în vestul Ucrainei, în Transcarpatia, sînt cele mai mari zăcămintele de gaz de șist din Europa, fapt care ar ajuta Ucraina ca în cîțiva ani să scape de dependența de gazul rusesc.

• În același context, putem face referință și la **rezervele de gaz natural și petrol din Ucraina și România, pe platourile continentale din Marea Neagră**. În cazul dat, se estimează că peste cca 3-5 ani în aceste regiuni va fi posibil forajul de explorare și evaluare exactă a resurselor energetice descoperite.

• Proiectul **Azerbaidjan–Georgia–Romania Interconnector (AGRI)** are drept scop transportarea gazelor naturale din Azerbaidjan, prin Georgia, către România, iar de aici către piața Uniunii Europene. Manifestă interes pentru acest proiect Ucraina și Turkmenistanul. Proiectul AGRI prevede crearea unui coridor de transport pentru gaze lichefiate, capacitățile de transport fiind estimate la cca 7 miliarde m³ pe an, cu o majorare ulterioară de pînă la cca 20 de miliarde m³. Conform proiectului, gazele naturale din Azerbaidjan ar trebui să ajungă, prin intermediul unui gazoduct, pînă în portul georgian Supsa, de la Marea Neagră, unde va fi creată infrastructura necesară pentru lichefierea acestora. De acolo, gazul lichefiat va fi transportat în tancuri petroliere pînă la un terminal de regazeificare de pe țărmul românesc, în portul Constanța, de unde vor fi livrate în Ungaria și în țările Europei de Sud-Est prin rețeaua

de gazoducte existente și cele care urmează a fi construite. Prin urmare, prin gazoductul Iași-Ungheni, ar putea ajunge și în țara noastră².

Prin prisma proiectelor descrise mai sus, pe termen mediu și lung, putem estima că Republica Moldova va beneficia de oportunități de valorificare a unor proiecte internaționale care ar propune alternative la gazele rusești. Avînd în vedere faptul că Republica Moldova are deja interconexiune gazieră cu Ucraina și este în stadiu de executare a acesteia cu România, ar putea fi asigurat transportul de resurse energetice din zona Mării Caspice (Nabucco și/sau AGRI) către Moldova. Ba mai mult, datorită acelorași interconexiuni cu vecinii noștri, vom putea beneficia și de gazul natural extras din șisturi sau de pe platoul continental al Mării Negre.

• Referitor, la **potențialul intern al Republicii Moldova și oportunitățile care pot fi dezvoltate în industria energetică autohtonă**, vom întreprinde analize scurte pentru fiecare domeniu: al gazelor naturale, al energiei electrice, al energiei regenerabile și eficienței energetice.

Domeniul gazelor naturale

Oportunitățile din domeniul gazelor naturale, care trebuie valorificate, reprezintă unul dintre obiectivele centrale ale Strategiei Energetice pentru anul 2030, în cap. IV al acestui document fiind stipulat: „**Obiectivul nr. 1. Asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor și surselor de aprovizionare, a tipurilor de purtător (gaz convențional, neconvențional, gaz natural lichefiat) și prin depozite de stocare, concomitent cu consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al gazelor naturale**“.

În acest context, o soluție vitală pentru țara noastră, în situația unei crize energetice, ar presupune construcția *unui depozit subteran de înmagazinare a gazelor naturale*, fapt ce corespunde prevederilor Strategiei Energetice a Republicii Moldova pînă în anul 2030, în care se stipulează expres că unul dintre obiectivele strategice specifice pentru perioada 2013-2020 se referă la construcția unui depozit subteran³.

Deoarece un asemenea proiect este foarte costisitor, o soluție intermediară pînă la realizarea acestuia, ar fi conectarea Republicii Moldova la unul din depozitele subterane din România sau Ucraina. Astfel, *semnarea contractelor de stocare a unor rezerve de gaze în Ucraina, la depozitul de la Bogorodceani*, sau partici-

² Vezi: <http://www.news.az/articles/13238>.

³ *Perspectivile dezvoltării înmagazinării subterane a gazelor naturale în RM*, Institutul de Energetică, Academia de Științe a Republicii Moldova. Pe: <http://www.ie.asm.md/img/pdf/A-87.pdf>.

parea Chișinăului la *proiectul de extindere a depozitului de gaze de la Mărgineni din România* ar reprezenta o soluție. Or, acest fapt corespunde întocmai unuia dintre obiectivele Comunității Energetice Europene, care prevede îmbunătățirea securității aprovizionării în zonă și dezvoltarea relațiilor cu țările vecine.

O altă oportunitate internă, care ar spori securitatea energetică a Moldovei, este *construcția unui terminal de gaze lichefiate* în portul Giurgiulești⁴. Trebuie să menționăm însă că alternativa gazelor lichefiate presupune un termen mediu și chiar lung, atît din cauza factorului financiar, cît și a celui tehnic.

O altă necesitate, care are legătură directă cu securitatea energetică, ar fi *modernizarea infrastructurii gaziere* pe teritoriul Republicii Moldova. Or, acest lucru este în strînsă concordanță cu obiectivele Comunității Energetice Europene, care prevăd că statele membre trebuie să contribuie la îmbunătățirea securității aprovizionării pentru preîntîmpinarea incidentelor și exploziilor, pentru diminuarea pierderilor în rețea și, în consecință, la micșorarea costurilor gazului natural pentru consumatorii finali.

Domeniul energiei electrice

Interconectarea Republicii Moldova la Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și Sistem de Energie Electrică (ENTSO-E) reprezintă integrarea infrastructurii energiei electrice la sistemul european, fapt ce se conține în obiectivele Comunității Energetice Europene și care va oferi oportunități de diversificare a surselor de import și, în consecință, va spori securitatea în acest domeniu. În cazul Republicii Moldova, de rînd cu Ucraina, există mai multe faze de implementare a acestei interconectări. Prima fază presupune realizarea unui studiu de fezabilitate pînă în 2015, care este finanțat de Programul comun România-Republica Moldova-Ucraina (5 milioane de euro). În baza rezultatelor studiului de fezabilitate, în faza a doua, pînă în anul 2016, se va aproba decizia referitor la selectarea alternativei tehnice (*sincronă sau asincronă*) și parametrii proiectului. Faza a treia presupune executarea proiectului propriu-zis pînă în anul 2019, cu o perioadă ulterioară de testare a funcționării sincrone pînă în 2020, dacă va fi selectată o alternativă tehnică sincronă.

Domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice

În baza informației prezentate mai sus, privind oportunitatea Republicii Moldova de a valorifica proiecte energetice regionale, precum și fezabilitatea unor

⁴ Vezi: http://adevarul.ro/economie/stiri-economice/republica-moldova-vrea-terminal-gaze-lichefiate-scapa-dependenta-gazprom-1_50b9fc527c42d5a663ae093b/index.html.

proiecte în domeniul gazelor naturale și energiei electrice pe teritoriul țării, ajungem la concluzia că există șanse reale ca securitatea energetică a țării să fie asigurată într-o proporție mai sporită decât în prezent. Se are în vedere diversificarea partenerilor în achiziționarea gazelor naturale, crearea condițiilor necesare în cazul unor crize energetice regionale, securizarea transportării de resurse energetice, sporirea rolului statului în tranzitarea de resurse etc. Trebuie să conștientizăm însă că viabilitatea acestor oportunități ține de o perioadă destul de lungă, în special în domeniul gazelor naturale. Prin urmare, singura posibilitate de ameliorare a situației pentru Republica Moldova ar fi micșorarea ponderii gazului natural în coșul de consum de resurse energetice și, implicit, în coșul de resurse energetice importate. Or, acest lucru poate fi făcut prin dezvoltarea propriei piețe de producere a energiei, în cazul Republicii Moldova cel mai potrivit domeniu în sensul dat fiind valorificarea producerii de energie din surse energetice alternative și creșterea eficienței energetice. Aceste obiective pot fi realizate pe termen scurt și mediu, exact cum prevede Strategia Energetică 2030.

În cazul energiei regenerabile, biomasa are cea mai mare pondere și cel mai bun potențial de dezvoltare. Conform datelor Agenției pentru Eficiență Energetică, biomasa poate să acopere cca 22% din consumul anual de energie din Moldova (ceea ce este suficient pentru a încălzi toate școlile și grădinițele din țară)⁵.

Conform estimărilor experților de la Academia de Științe a Moldovei și de la Universitatea Tehnică, pe teritoriul Republicii Moldova există și potențial de dezvoltare a energiei eoliene și a celei solare. De exemplu, instalațiile eoliene ar putea fi active cca 25-28% din toată perioada anului, cele mai oportune zone în

⁵ Vezi: http://www.biomasa.md/data/936/file_2204_0.pdf.

sensul dat fiind sudul și sud-estul a Moldovei, raioanele Nisporeni și Călărași. Aceeași situație este și în cazul energiei solare, prin intermediul panourilor fotovoltaice, care are potențial de dezvoltare pe teritoriul Republicii Moldova. Conform unor calcule, durata posibilă (teoretică) de strălucire a soarelui este de 4445-4452 h/an, iar durata reală constituie 47-52% sau 2100-2300 h din cea posibilă⁶.

La fel, unul dintre cele mai fezabile și rentabile proiecte pe teritoriul Republicii Moldova ar fi obținerea energiei cu ajutorul apelor râurilor Nistru și Prut, prin intermediul instalării centralelor hidroenergetice mici. De exemplu, cursul apelor râului Nistru este destul de stabil (7 km/h), fapt care face posibilă evitarea instabilității de tensiuni, obținându-se astfel energie de calitate, ceea ce demonstrează rentabilitatea unor asemenea proiecte locale. Totodată, datorită grosimii mici a gheții de pe Nistru și Prut în timpul iernii, precum și perioadei scurte de menținere a ei, aceste instalații pot fi funcționale pe parcursul întregului an.

Cu privire la eficiența energetică, e de remarcat faptul că domeniul este mai complex. Conform rapoartelor anuale ale Ministerului Economiei, cel mai mare consum de energie (cca 45%), dar și cele mai mari pierderi sînt depistate în sectorul rezidențial (în special, cel urban), urmat de sectorul industrial. Astfel, dintre cele mai **bune modalități și oportunități de promovare a conceptului de eficiență energetică** în Republica Moldova, le vom enumera pe următoarele:

– *Crearea pieței de eficiență energetică în Republica Moldova.*

Eficiența energetică a fost numită „combustibil ascuns”, în Raportul AIE privind piața energiei din 2013, acesta extinzînd numărul surselor de aprovizionare cu energie, sporind securitatea energetică, reducînd emisiile de carbon și, în general, sprijinind creșterea economică durabilă. Piața de EE în Republica Moldova trebuie să pornească de la înțelegerea bazei practice pentru activitățile de piață privind eficiența energetică, de la examinarea dificultăților metodologice și practice legate de măsurarea pieței și a componentelor ei, precum și de la analiza statistică a eficienței energetice și a impactului acesteia asupra cererii de energie. Piața de eficiență energetică este difuză, variată și implică toate sectoarele consumatoare de energie ale economiei. Ar trebui să existe o abordare unificată de program pentru a spori succesul activităților de piață în materie de eficiență energetică.

– *Informarea.*

Ar fi necesară crearea unui portal web cu informații cuprinzătoare privind eficiența energetică, care ar conține toate proiectele, glosarul, materialele

⁶ Vezi: <http://www.ie.asm.md/img/pdf/A-85.pdf>.

promoționale și posibilitățile pentru investitori și consumatori. Pagina web a Agenției pentru Eficiență Energetică ar putea fi organizată în acest scop. În același timp, Agenția are un singur an de activitate reală, astfel, mai sînt multe de făcut. Este foarte important însă ca această campanie de informare să se facă la nivel guvernamental și să fie, promovată în școli, universități, întreprinderi și instituții guvernamentale.

– *Stimulente financiare nearmonizate și lipsa de resurse financiare.*

Cei care investesc în măsuri de eficiență energetică nu sînt întotdeauna și cei care primesc beneficiul direct. Prin urmare, e destul de complicat să se construiască parteneriate financiare pentru proiecte de eficiență energetică. Investitorii trebuie să fie informați despre ce au cîștigat în caz de finanțare a unor proiecte de eficiență energetică în Republica Moldova. Pentru managementul energetic conceptual, este foarte important să se analizeze toate punctele forte și punctele slabe ale oricărui proiect de eficiență energetică.

– *Subestimarea eficienței energetice în calitate de sursă de energie alternativă.*

Beneficiile financiare și generale pe termen lung legate de ameliorarea eficienței energetice sînt adesea considerate ca fiind mai puțin sigure. Cauza acestei interpretări este, de cele mai multe ori, lipsa informațiilor de încredere pe piață. În acest scop, ar putea fi utilizată abordarea de marketing, care oferă strategii și soluții inovatoare, recunoscute pentru a încuraja participarea consumatorilor în programe de eficiență energetică. Soluția de avantaj reciproc, în acest caz, este bazată pe cele mai bune practici, cunoștințe profunde despre producție și infrastructură, implicarea inovatoare și creativă permanentă a clienților.

Analizînd instrumentele existente pentru asigurarea securității energetice autohtone, se pot face următoarele **recomandări**, stratificate în funcție de gradul de necesitate, posibilitățile de realizare și, respectiv, perioada de timp reală în care pot fi implementate (pe termen scurt-mediu și termen mediu-lung).

Pe termen scurt-mediu: luînd în considerare posibilitățile tehnico-financiare actuale ale statului, condițiile politico-economice pe plan intern și extern, credem că, în prezent, este oportun să se pună accent pe dezvoltarea producerii energiei din surse alternative și pe implementarea proiectelor de eficiență energetică. Argumentele sînt următoarele:

- Republica Moldova are potențial de dezvoltare în acest domeniu;
- proiectele nu depind de factorul politic extern;
- dezvoltarea acestui domeniu pe scară națională va duce inevitabil la micșorarea ponderii gazului natural din coșul energetic de consum și, respectiv, de import.

Dezvoltarea de proiecte în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice pe scară națională ar reprezenta un prim pas strategic în ceea ce privește asigurarea securității energetice a Republicii Moldova. Nu este întâmplător faptul că, în majoritatea statelor europene energia regenerabilă și eficiența energetică sînt resurse extrem de importante în climatul economic actual, constituind conceptul revoluționar al totalității energetice regionale. Ținînd cont de dependența țării noastre de gazul rusesc și de monopolul curent, promovarea energiei regenerabile și eficienței energetice în Republica Moldova trebuie să reprezinte o reacție adecvată la nivel de piață și politică. Reducerea cererii de energie este esențială în soluționarea problemelor legate de schimbările climatice și securitatea energetică.

În aceeași ordine de idei, o soluție complementară ar fi încurajarea administrației publice locale să plaseze acest subiect în lista priorităților la nivel local. În baza experienței și bunelor practici în domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice din localitățile altor state – Polonia, de exemplu –, administrația publică locală din Republica Moldova ar putea căpăta cunoștințele și informațiile necesare privind accesarea de fonduri și implementarea de proiecte.

La fel, o apropiere între instituțiile statului și mediul de afaceri moldovenești în domeniul dat ar putea contribui la încurajarea celor din urmă de a pune accent pe obținerea energiei din surse regenerabile și pe eficiența energetică în procesul antreprenorial. În acest context, statul ar putea propune diverse înlesniri fiscale și/sau ar putea iniția diverse programe creditare avantajoase pentru proiecte de reutilare industrială cu scopul folosirii energiei regenerabile și sporirii eficienței energetice. În consecință, am putea ajunge la o apropiere reală a instituțiilor statului de mediul de afaceri și, în cele din urmă de populație, ceea ce ar face posibil ca obiectivul asigurării securității energetice a Republicii Moldova să ateste o participare și o implicare la nivel național.

Pe termen mediu-lung: este necesară folosirea tuturor oportunităților de care dispune un membru al CEE pentru diversificarea surselor și rutelor de alimentare cu gaze naturale și energie electrică, diversificarea mixtului de energie, astfel încît să fie micșorată ponderea gazului natural în balanța resurselor energetice ale statului. Totodată, trebuie utilizate toate instrumentele interne și externe pentru demonopolizarea și liberalizarea sectorului energetic național, cu scopul atragerii de investiții în viitor și pentru a permite pătrunderea altor jucători pe piața energetică națională, ceea ce va duce la concurență și calitate în domeniu.

În asemenea condiții legale, concurențiale și economice, ar apărea posibilitatea realizării unor proiecte de anvergură în domeniul gazelor naturale și

energiei electrice, care ar contribui în mod esențial la creșterea securității energetice a statului. Asemenea proiecte ar fi:

- construcția unui depozit subteran de înmagazinare a gazelor naturale pe teritoriul Republicii Moldova, care ar securiza țara în caz de criză energetică regională, de potențiale conflicte între state terțe sau de eventuale incidente tehnice neprevăzute;
- construcția unui depozit de gaze lichefiate în portul Giurgiulești sau participarea statului nostru, alături de România și Ucraina, la asemenea proiecte regionale, fapt care ne va oferi o sursă alternativă de import la gazul natural rusesc;
- modernizarea infrastructurii gaziere și electroenergetice (prin asistența financiară internațională: Comunitatea Energetică Europeană, Comisia Europeană, BERD, PNUD etc.), ceea ce va contribui direct la sporirea eficienței energetice, la micșorarea pierderilor în rețea și la preîntâmpinarea incidentelor;
- interconectarea sistemului electroenergetic moldovenesc la ENTSO-E, Republica Moldova devenind astfel un spațiu important de tranzit al energiei electrice în Europa de Est și de Sud-Est.

Imprimat la „Combinatul Poligrafic“
Chişinău, str. P. Movilă nr. 35; tel.: 022-24-30-92
Com. nr. 40904